

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1936.

Första kammaren.

Nr 40.

Tisdagen den 9 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 2 e. m.

Justerades protokollen för den 3 och den 5 innevarande månad.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Förste vice talmannen *Olof Olsson* är på grund av halskatarr med ansiktsros (erysipelas), oförmögen att delta i riksdagsarbetet tiden 7—14 juni 1936.

Stockholm den 7 juni 1936.

J. Tillgren,
leg. läk.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 312, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i gällande avlöningsreglementen för nyreglerade verk; och

nr 313, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av anslag av automobilskattemedel m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 320, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försöksverksamheten på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 321, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om kommunal fondbildning m. m.; och

nr 322, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad lydelse av §§ 20, 96 och 101 regeringsformen.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bankoutskottets utlåtande nr 75.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 52, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lantarbetstidslag, dels ock i ämnet väckta motioner. *Förslag till lantarbetstidslag.*

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

Genom en den 30 mars 1936 till riksdagen avlämnad proposition, nr 230, vilken hänvisats till lagutskottet och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lantarbetstidslag.

I sammanhang med berörda proposition hade utskottet till behandling förehått sju med anledning av densamma väckta motioner, nämligen motionerna i första kammaren nr 418 av herr *Löfvander* m. fl. och nr 419 av herr *Henriksson* m. fl. samt motionerna i andra kammaren nr 797 av herr *Jeppsson* m. fl., nr 798 av herr *Magnusson* i Skövde, nr 799 av herrar *Hansson* i Rubbestad och *Andersson* i Grimbo, nr 800 av herr *Wallén* m. fl. samt nr 801 av herr *Lundell* m. fl.

I motionerna I: 418 samt II: 797, 798 och 800 hade hemställts om vissa i motionerna närmare angivna ändringar i det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget.

I motionerna I: 419 samt II: 799 och 801 hade yrkats, att riksdagen måtte avslå förevarande proposition.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen, i anledning av förevarande proposition samt motionerna I: 418, II: 797, II: 798 och II: 800, med förklarande att det i propositionen framlagda förslaget till lantarbetstidslag icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga under punkten infört förslag till lantarbetstidslag;

B. att motionerna I: 418, II: 797, II: 798 och II: 800, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

C. att motionerna I: 419, II: 799 och II: 801 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Beträffande utlåtandet i dess helhet hade reservation avgivits av herrar *Linder*, *Sigfrid Hansson*, *Norman*, *Hage*, *Olovson* i Västerås, *Molander* och *Hermansson*, vilka på anförda skäl hemställt,

A. att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas; samt

B. att motionerna I: 418, I: 419, II: 797, II: 798, II: 799, II: 800 och II: 801 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Rörande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **Westman**: Herr talman! I avseende å föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 52 hemställs,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis samt punkten A på det sätt, att till en början föredrages det av utskottet tillstyrkta lagförslaget paragrafvis samt, där så erfordras, momentvis och styckevis, med promulgationsstadgande, ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställda föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Vad herr Westman sålunda hemställt bifölls.

*Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)**Punkten A.**Utskottets lagförslag.**1 §.*

Denna paragraf var så lydande:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Denna lag äger tillämpning:

1) å jordbruk jämte därtill hörande binärningar, vilka icke bedrivs såsom självständiga företag, samt å byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binärning som nu nämnts, allt för såvitt i rörelsen till arbete för arbetsgivares räkning i regel användas *minst tre* arbetare, häri icke inräknad arbetare som användes till arbete vilket avses under a)—d) här nedan.

2) å trädgårdsskötsel, bedriven såsom självständigt företag, för såvitt i rörelsen till arbete för arbetsgivares räkning i regel användes *minst en* arbetare enligt samma beräkning.

Från lagens tillämpning undantagas:

a) arbete som utföres under sådana förhållanden att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över dess anordnande;

b) arbete med skötsel och upptagning av rotfrukter, dikning samt skogsarbete, i den mån dessa arbeten utföras mot ackordsersättning *av arbetare som icke är fast anställd i rörelsen*;

c) husligt arbete;

d) arbete som bedrivs av staten.

(i utskottets förslag:)

Denna lag äger tillämpning:

1) å jordbruk jämte därtill hörande binärningar, vilka icke bedrivs såsom självständiga företag, samt å byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binärning som nu nämnts, allt för såvitt i rörelsen till arbete för arbetsgivares räkning i regel användas *flera än fyra* arbetare, häri icke inräknad arbetare som användes till arbete vilket avses under a)—d) här nedan, *varemot hänsyn i här berört hänseende skall tagas till arbetare, som uteslutande eller huvudsakligen användes till arbete med djurskötsel*,

2) å trädgårdsskötsel, bedriven såsom självständigt företag, för såvitt i rörelsen till arbete för arbetsgivares räkning i regel användas *flera än fyra* arbetare enligt samma beräkning.

Från lagens tillämpning undantagas:

a) arbete som utföres under sådana förhållanden att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över dess anordnande;

b) arbete med skötsel och upptagning av rotfrukter, dikning samt skogsarbete, i den mån dessa arbeten utföras mot ackordsersättning;

c) husligt arbete;

d) arbete som bedrivs av staten;

e) arbete som innefattar djurskötsel.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! Det föreliggande utskottsutlåtandet vittnar om att man på det håll, där man tidigare varit motståndare till eller i varje fall sagt sig hysa starka betänkligheter mot att medelst lagstiftning reglera arbetstiden på den så kallade fria arbetsmarknaden, numera icke blott finner sig i det oundvikliga utan rent av är angelägen om att medverka till att en sådan reglering kommer till stånd. Bakom det förslag till arbetstidslag, som andra lagutskottet nu inbjuder riksdagen att antaga, stå ju nämligen samtliga borgerliga partier, alltså icke bara arvtagaren till det liberala parti, som 1919 var med om att stifta en lag om arbetstidens begränsning inom

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

industrien och vissa andra näringsgrenar, utan där finna vi också såväl bondeförbundet som högern. Detta är onekligen någonting mycket betydelsefullt på sociallagstiftningens område, och det vore otacksamt att icke erkänna det.

Reellt sett är däremot det föreliggande utskottsförslaget icke mycket att hurra för. Man gör sig icke skyldig till en orättvis värdering av detsamma, om man säger, att det är mer än lovligt urvattnat. Det har faktiskt mera karaktären av en vacker gest än av god vilja att giva lantarbetarna och de dem närstående trädgårdsarbetarna det handtag med avseende på arbetstidens begränsning och reglering, som dessa eftersatta arbetarkategorier bett om. Om riksdagen följer andra lagutskottet i detta fall, kommer säkerligen också besvikelsen att bli allmän och bitter bland dessa medborgargrupper. Deras förtroende till lagstiftningsmakten kommer sannerligen icke att stärkas, om en ur deras synpunkt så bristfällig arbetstidslag beslutes som den av utskottet föreslagna. Det finns därför anledning att befara, att ett riksdagsbeslut i enlighet med andra lagutskottets utlåtande blir mera till skada än till nytta. För min del skulle jag också hellre vara benägen att avråda från lagstiftning på detta område *nu* än att medverka till att det föreliggande utskottsförslaget upphöjes till lag.

Vilken effekt kommer en lagstiftning i enlighet med detta förslag att få? Jo, att arbetstiden för strängt taget endast en fjärdedel av lantarbetarna blir lagligt begränsad och reglerad. Den ojämförligt största delen av dessa arbetare skall icke komma i åtnjutande av det skydd, som denna sociallagstiftning avser att lämna. De av utskottet föreslagna undantagen i fråga om lagens tillämpningsområde äro ägnade att i hög grad göra lagen illusorisk. Undantagen äro många. De gälla först och främst de så kallade småföretagen. Redan i regeringsförslaget har härvidlag en beskrifning i fråga om tillämpningsområdet gjorts. I enlighet med vad lantarbetstidsutredningen föreslagit innebär regeringsförslaget, att lagen ej skall beträffande jordbruket äga tillämpning på företag, som icke i regel sysselsätta minst tre arbetare. Vad angår trädgårdsodlingen skall enligt regeringsförslaget företag, som i regel icke använda mer än en arbetare, bli undantagna. Den i regeringsförslaget föreslagna gränsdragningen för jordbruket har tillstyrkts av bland andra arbetsrådet, lantbruksstyrelsen, svenska lantarbetstidsgivarnas centralförening och lantarbetareförbundet, och i fråga om trädgårdsföretagen har t. ex. svenska trädgårdsarbetsgivareföreningen gått så långt, att den yrkat, att lagen skall göras tillämplig på *all* trädgårdsodling.

Andra lagutskottet brukar i vanliga fall vara lyhört, när det gäller yttranden av sådana auktoriteter som arbetsrådet och lantbruksstyrelsen. I detta fall har utskottet emellertid slagit dövörat till för alla de skäl, som utvecklats i dessa myndigheters yttranden beträffande lagens tillämpningsområde. Så har för resten även skett i fråga om socialstyrelsens förordande av förslaget, att kreatursskötarna skola bli delaktiga av denna reform. Utskottet har i stället följt ett par reservanter i lantarbetstidsutredningen och föreslår i enlighet med deras anvisningar, att alla företag — de må tillhöra jordbruket eller trädgårdsodlingen — som i regel icke sysselsätta mer än fem arbetare, skola jämte hela kreatursskötaregruppen undantagas. Därjämte ha undantag gjorts beträffande t. ex. ackordsarbetare, och följden torde som sagt därför bli, att endast omkring en fjärdedel av lantbrukets och trädgårdsodlingens arbetare komma att omfattas av denna lagstiftning.

Det är visserligen möjligt, att lagen *indirekt* kommer att påverka arbetstidsförhållandena för en del av de arbetare, på vilka undantagsbestämmelserna bli tillämpliga, men därom kan man ju icke veta någonting bestämt. I viss mån blir i varje fall utvecklingen i detta avseende beroende på dessa arbetare-

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

grupperns förmåga att tillvarataga sina intressen med hjälp av organisationer och organisationsmetoder, men härvidlag göra sig stora svårigheter gällande. Otänkbart är det för resten icke, att lagens undantagsbestämmelser vid förhandlingar om avtal, som skola avse att reglera arbetsvillkoren, komma att tagas som förevändning för att hindra en ur arbetarnas synpunkt förmånlig utveckling på detta område. Detta gör, att betänkligheterna mot utskottsförslaget i hög grad ökas.

Men det är icke blott de nu påtalade undantagsbestämmelserna, som giva utskottsförslaget dess karaktär av halvmesyr och skenreform. Även i fråga om de bestämmelser, som avse att reglera arbetstiden, är förslaget mycket otillfredsställande ur deras synpunkt, för vilkas bästa lagen skall stiftas. Det torde förhålla sig så, att den i utskottsförslagets 4 § fixerade arbetstiden är ungefär densamma som den, vilken redan allmänt tillämpas i jordbruket och trädgårdsodlingen i vårt land, där kollektivavtal finnas. Ja, fråga är om inte den av utskottet föreslagna arbetstiden t. o. m. är något längre än den i vissa kollektivavtal bestämda. En jämförelse med t. ex. kollektivavtalen i mellersta Sverige och utskottsförslaget ger i varje fall stöd åt ett sådant antagande. Och dessa avtal bära tyvärr allt för mycket prägeln av arbetarpartens underlägsenhet i fråga om möjligheten att göra sina önskemål och krav gällande. Lantarbetarorganisationen äger icke på långt när den omfattning och styrka, som arbetsgivarorganisationen kan berömma sig av att äga. Den har därför fått finna sig i att det i fråga om såväl arbetstidens längd som övriga arbetsvillkor i hög grad blivit såsom arbetsgivarna velat ha det. Kravet på en laglig reglering av arbetstiden bör väl också uppfattas som en vädjan till statsmakterna om bistånd åt den svagare parten. Detta kravs berättigande i och för sig tyckas nu alla vilja erkänna, men, som jag redan påvisat, erkännandet är på sina håll tyvärr alltför platoniskt.

Med regeringsförslaget åsyftas icke blott en så allmän reglering av arbetstiden som möjligt utan även en begränsning av densamma, som något så när jämställer lantbrukets och trädgårdsodlingens arbetare med andra kroppsarbetare — att jämställa dem med vissa på den sociala rangskalan högre stående arbetstagarkategorier vågar naturligtvis ingen begära! Med ett sådant krav skulle man i varje fall icke kunna undgå att väcka anstöt.

Nu är det icke ens fråga om en åttatimmarsdag. Med hänsyn till de särregna förhållanden, som råda inom dessa arbetsområden, får man nöja sig med att lagfästa en tiotimmarsdag. Det förutsättes emellertid, att arbetsdagen skall, såsom hittills varit brukligt, vara kortare under vintermånaderna än sommartid. Enligt regeringsförslaget skall arbetsveckan begränsas till 41 timmar under januari, februari och december — utskottet föreslår 46 timmar — för att under mars, oktober och november utgöra 46 timmar — enligt utskottets förslag 51 timmar — och under månaderna april—september 54 timmar — enligt utskottets förslag 56 timmar och under ett visst antal veckor 58 timmar. Men i likhet med vad som stadgats i lagen om arbetstidens begränsning inom industrien skall det beträffande jordbruket givas möjlighet till övertidsarbete. Jag avstår emellertid från att redogöra för dessa bestämmelser. Det räcker med ett konstaterande, att regeringsförslaget även beträffande regleringen av övertidsarbetet tagit all rimlig hänsyn till modernärings och dess binärings intressen. Utskottet har för resten tillstyrkt regeringsförslaget i denna del.

Jag avstår också från att nu gå in på detaljbestämmelserna i lagförslaget. Till dem skall jag, i den mån så kan anses erforderligt, återkomma, då de olika paragraferna föredragas. Jag nöjer mig nu, herr talman, med att yrka bifall till 1 § i Kungl. Maj:ts förslag.

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

Herr **Westman**: Herr talman! I likhet med den föregående ärade talaren gläder jag mig åt att den svenska riksdagen nu har kommit därhän, att den står inför möjligheten att antaga en lag om bestämd arbetstid för lantarbetarna. Lång tid har ju gått, innan vi kommit dit; men tack vare den förbättrade situation, vari jordbruket kommit till följd av det avtal, som träffades 1933, ha vi nu inom alla partier kommit till den uppfattningen, att situationen medger, att lantarbetarna beredas ett skydd mot alltför lång arbetstid, därför att jordbruket är i stånd att bära den börda, som en lagstadgad förkortning av arbetstiden pålägger jordbruket. Meningarna ha endast gått i sår därom, huru stort det steg skall vara, som nu bör tagas.

Den föregående ärade talaren uttryckte sitt beklagande över att utskottets majoritet icke ansett det tillrädligt att för närvarande gå så långt, som Kungl. Maj:t föreslagit i sin proposition. Det var särskilt på ett par punkter, som talaren ansåg, att det föreföll som om utskottet skulle kunna gått längre utan att riskera, att lagstiftningen hade blivit otillbörligt betungande för jordbruksnäringen. En av dessa punkter är den, där utskottet har föreslagit, att den nya lagen skulle bli gällande endast för företag, som sysselsätta fler än fyra arbetare, medan Kungl. Maj:t föreslagit ett mindre antal för jordbruket och ett ännu mindre för trädgårdsskötseln. Dessutom har utskottet ställt kreaturskötarna utanför, vilket Kungl. Maj:t icke gjort.

Vad beträffar begränsningen till företag, som sysselsätta mer än fyra arbetare, står den i fullkomlig överensstämmelse med den begränsning i den allmänna åttatimmarslagen, vilken medför, att småföretagen ställas utanför. Det skulle väl ändå för dessa arbetare inom industriens småföretag hava förefallit egendomligt, om man hade ställt under laglig reglering småföretag inom jordbruket med mindre antal arbetare än de, som omfattas av regleringen i åttatimmarslagen. Vad man än må säga, kan man väl dock icke påstå, att arbetet inom småföretagen inom industrien är hälsosammare än vid småföretagen inom jordbruket. Under sådana omständigheter hade det varit svårt att förklara, i fall man hade gått längre ned vid regleringen av arbetstiden i fråga om småföretagen inom jordbruket än man gjort inom industrien.

Till följd av att man på detta sätt inskränkt området för lagens omfattning gäller den ju visserligen inte för ett så stort antal arbetare, som Kungl. Maj:ts förslag omfattar. Det finns emellertid ett särskilt skäl att gå varsamt fram, när man nu börjar på att reglera arbetstiden inom jordbruket. Det är, att jordbruket i vida större omfattning än någon industri sörjer för de anställdas bostadsfråga. Om man hade antagit Kungl. Maj:ts proposition, särskilt vad beträffar förslaget att djurskötarna skulle falla under lagen, har man att räkna med, att detta hade medfört ett ökat behov av arbetskraft för jordbruket. Därmed hade också uppstått en bostadsfråga, som kunde ha blivit betungande nog för många gårdar. Det är under sådana omständigheter just med hänsyn till de alldeles säregna förhållandena inom jordbruket, som utskottet har ansett, att man icke nu genast på en gång skall gå så långt, som Kungl. Maj:t föreslagit.

Det är på en hel del andra punkter, som utskottet har avvikit ifrån Kungl. Maj:t. Den föregående ärade talaren berörde ibland dem särskilt frågan om arbetstidens längd. Den ärade talaren yttrade därvid, om jag hörde honom rätt, att utskottet föreslagit en arbetstid, som överstiger den, vilken arbetarna ernått genom sina kollektivavtal. Jag tror icke, att detta är riktigt, i varje fall icke om man tager den genomsnittstid, som arbetarna fått bestämd genom kollektivavtal. Jag hänvisar till de siffror härom, som äro anförda i Kungl. Maj:ts proposition. Arbetstiden per år utgör enligt gällande avtal något över 2,600 timmar, och om man jämför den med utskottets siffra, som är 2.600

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

timmar, finner man, att arbetstimmarnas antal enligt utskottets förslag i varje fall icke kommer att överstiga vad arbetarna ernått genom kollektivavtalen. Att märka är emellertid, att den lagstiftning, som vi här föreslå, avser att draga upp en ram, inom vilken det är möjligt att genom kollektivavtal fastställa en kortare arbetstid. Det är här fråga om en maximitid, som fastställs i lagen, och utan minsta tvivel kommer denna maximitid att verka till arbetarnas gagn i ett mycket stort antal fall. Jag vågar också tro, att denna maximitid icke vid några förhandlingar, som komma att äga rum mellan arbetare och arbetsgivare, kommer att få den verkan, som den ärade talaren befarade, nämligen att den skulle åberopas såsom en anledning att icke tillmötesgå arbetarnas krav på minskad arbetstid.

För min del hyser jag den livliga förhoppningen, att det skall bli möjligt att skapa sådana förhållanden inom jordbruket, att man skall ytterligare kunna minska lantarbetarnas arbetstid. Det är ett oerhört stort intresse för det svenska jordbruket, att dess avkastning bringas till en sådan nivå, att det blir möjligt att skapa goda sociala levnadsvillkor för lantarbetarna. Naturligtvis skulle detta medföra mycket stora fördelar för det svenska jordbruket i dess helhet. Vi äro väl alla ense därom, att det är till största gagn för en yrkesverksamhet, att de personer, som äro sysselsatta därinom, stå på en så hög social och moralisk ståndpunkt som möjligt. Givet är, att om man minskar arbetstiden utan att sänka arbetarnas levnadsstandard, kan man hoppas på att kåren skall utveckla sig till ännu mycket bättre medborgare än för närvarande och alltså ännu bättre än hittills fullgöra de plikter, som åligga medborgarna i ett demokratiskt samhälle.

Men som det nu är, ha vi icke vågat gå längre än utskottet gjort. Vi hava haft till ögonmärke, att man i detta fall liksom i andra, då det varit fråga om reglering av arbetstiden, skulle noga akta sig för att tillskapa sådana bestämmelser, som skulle kunna medföra en sänkning av arbetarnas levnadsstandard.

Om man bifaller utskottets förslag, så löper man icke den risken, utan ger arbetarna ett handtag i deras strävanden att skaffa sig bättre förhållanden, ett handtag som, det vill jag livligt hoppas, skall kunna efterföljas av flera, när tiden därför blir mogen.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Det är otvivelaktigt, att det ur principiell synpunkt här föreligger en intressant situation på det sättet, att det förefaller, som om hela den svenska riksdagen skulle erkänna, att det är lämpligt att även inom jordbruket genomföra en lagstiftning, varigenom en viss maximi-arbetstid fastställs, eller man kanske bör säga en viss normal arbetstid lagligen fastställs. Men det är klart, att den tillfredsställelse man kan hysa häröver grumlas en smula, då man närmare studerar det förslag, som samtliga de borgerliga partierna i utskottet ha enat sig om. Jag får erkänna, att jag förutsåg, att resultatet av utskottsbehandlingen skulle komma att bli sådant. Utskottsförslaget ansluter sig nämligen mycket nära till en reservation av bondeförbundets och folkpartiets representanter i den kommitté, som har förberett ärendet. Då jag inte fann mig kunna följa dessa reservanternas förslag, när det gällde att utarbeta en kungl. proposition i ämnet, anser jag mig tvungen att litet närmare belysa anledningen till att jag inte kunde göra det och varför det förefaller mig, som om räddhågans ande i utskottet alltför mycket har segrat över den generositet, som kanske ändå kunnat vara på sin plats, då det gäller den del av jordbrukets folk, som har löneanställning.

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

I det betänkande, där kommittéförslaget på sin tid framlades, lämnas en upplysning om antalet jordbruksdelar i vårt land, och den är av ganska stort intresse. Vi veta allesamman, att Sverige i mycket hög grad är ett småbrukarland, och detta förhållande bekräftas av de föreliggande siffrorna. Det visar sig nämligen, att av omkring 307,500 olika brukningsdelar i det närmaste 272,000 ha en storlek av högst 20 hektar åkerjord. Sedan följer en grupp av jordbruk, som omfattar mellan 20 och 50 hektar, till ett antal av icke fullt 28,000. Och slutligen återstår en grupp av brukningsdelar, som äro mer än 50 hektar stora och som uppgå till ett antal av 7,664; detta enligt 1927 års jordbruksräkning. Då det nu gällde att ta ställning till frågan om hur stor del av det svenska jordbruket som denna lagstiftning borde omfatta, får det ursäktas, att jag tyckte, att det vore rätt egendomligt, om man skulle genomföra en laglig arbetstidsreglering, vilken, såsom föreslagits av kommittémajoriteten, d. v. s. herrar Löfvander och Jeppsson, skulle gälla endast för 7,664 jordbruk och sannolikt inte ens fullt så många, om man nämligen bestämde, att lagen skulle avse endast jordbruk med minst fem arbetare. Herr Westman gjorde en jämförelse mellan industri och jordbruk och talade om småföretag, till vilken grupp alla sådana företag skulle hänföras, vid vilka högst fyra arbetare sysselsattes. Vi veta allesamman, att ett företag inom industri och hantverk med högst fyra arbetare obestriddligen är ett litet företag. Det är ingen människa, som disputerar därom, utan man erkänner utan vidare, att sådana äro små företag. Men, mina herrar, det är inte lika lätt att erkänna, att en jordegendom med t. ex. 80 tunnland åkerjord är ett litet företag. En sådan formell likhet emellan den ifrågavarande lagstiftningen för jordbruket och motsvarande lagstiftning för industrien förefaller mig därför vara, låt mig säga ett slags nödankare, vid vilket man knyter sin mening i denna sak. Det finns i verkligheten ingen sådan faktisk likhet mellan småföretag inom hantverk och industri med ett visst antal arbetare och sådana jordbruk, där ett lika stort antal arbetare sysselsätas. Det var därför jag för min del ansåg, att man borde ansluta sig till kommittémajoritetens ståndpunkt, som jag skulle vilja kalla för lantarbetarnas och de stora lantarbetsgivarnas ståndpunkt. Enligt majoritetens förslag borde lagen äga tillämpning på jordbruk, som sysselsätta tre arbetare och därutöver. Med en sådan begränsning undantar man från lagens tillämpning endast de jordbruk, som sysselsätta två årsarbetare.

Vad betyder nu en sådan utsträckning av lagens giltighetsområde? Jo, den betyder, att lagen skulle bli tillämplig på ytterligare ett tjugutusental egendomar. Även om den kungl. propositionen accepteras, skulle under alla omständigheter åtminstone 280,000 egendomar komma att falla utanför lagens tillämpning, under det att övriga, högst 30,000 egendomar, skulle komma att falla under lagen. En sådan reglering föreföll rimlig. Vad småföretagen inom hantverk och industri beträffar veta alla, att åttatimmarsdag faktiskt i stort sett tillämpas även vid dem. Det har nämligen fackföreningsrörelsen sörjt för. Man kan därför tänka sig, att även om de inte bli underkastade lagens bestämmelser, det icke är helt uteslutet, att arbetstiden även vid gårdar omfattande mindre än 50 hektar åkerjord kommer att regleras — ehuru på annat sätt än lagstiftningsvägen — i överensstämmelse med den arbetstid, som stadgas för de allra största gårdarna i landet. Men å andra sidan kan det väl knappast undgås, att de människor det här gäller och som nu skulle känna, att samhället börjar intressera sig för ett slags skydd i socialt avseende även beträffande deras speciella arbete, skulle bli ganska besvikna, ifall omkring tre fjärdedelar av denna grupp genom en gränsdragning sådan som den föreslagna komme att ställas utanför lagstiftningen. I varje fall kunna de ju inte finna det till-

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

fredsställande. Jag förstår för övrigt de större arbetsgivarna inom jordbruket, som tyckt, att kommittéreservanternas förslag ändå utgjorde en något väl utpräglad särslagstiftning bara för de största jordägarna. Det må emellertid vara hur som helst därmed. Jag har velat nämna detta som en motivering för den ståndpunkt, som regeringen valt i denna fråga, och jag tror för min del, att det vore klokt och riktigt, att man följde regeringens linje.

Det finns emellertid en annan synpunkt, som har varit bestämmande, då det gällde att utforma reglerna angående själva arbetstidens längd. Det är ett gammalt och icke obefogat klagomål, att *klyftan* mellan den standard, som gäller för jordbrukets arbetare, och den standard, som gäller för åtminstone större delen av industriens arbetare — i den mån de ha sysselsättning nämligen — är olycklig ur många synpunkter och icke minst ur jordbrukets egen synpunkt. Det är ingalunda ovanligt, att man då man om den s. k. flykten av arbetskraft från jordbruket, särskilt hänvisar till den längre fritid och större frihet, som arbetare inom andra arbetsområden åtnjuta. Man förklarar mycket ofta med hänvisning till tidsandan — man må sedan värdesätta den hur man vill — att det är en särskild lockelse för jordbrukets arbetare att skaffa sig en sysselsättning, där de få en större del av dygnet än de ha som lantarbetare, under vilken de kunna känna sig självständiga och fria. Jag vill erinra om att man i de debatter i arbetslöshetsfrågan, som förekommit här och under vilka man har klagat över att lantarbetarna föredraga t. ex. reservarbete, alldeles särskilt hänvisat till att vid de statliga reservarbetena gäller åtta timmars arbetsdag, vilket utövar en stark dragningskraft på vissa lantarbetare, som i sitt vanliga arbete ha en längre arbetstid. Jag vill nu lämna osagt, huruvida det förhåller sig på det sättet eller inte. Jag vill bara påpeka, att det mycket ofta använts som ett argument mot den arbetslöshetspolitik, som bedrivs i vårt land. Det kan ju hända, att man i dag inte lika bestämt som annars håller på den meningen eller i varje fall inte har samma lust som tidigare att åberopa den.

Från de utgångspunkter, som jag här har angivit, syntes det emellertid vara naturligast, att man försökte skapa vad jag har brukat kalla för en principiell likställighet mellan jordbrukets och industriens arbetare, då det gäller arbetstiden. Det är klart som dagen, att om man skapar en sådan principiell likställighet, måste den komma att medföra en viss ökad ekonomisk tunga för jordbrukarna, bland annat därför att de, i den mån de behöva taga ut en längre arbetstid än i genomsnitt åtta timmar om dagen under de trehundra arbetsdagar om året man har att räkna med — det är ju efter den linjen regleringen egentligen skall ske — skulle nödgas betala extra för detta arbete, som sker på övertid. Jag avstår från att uttala något omdöme huruvida det verkligen är sant eller inte, att jordbrukets ställning allttjämt är så svag i ekonomiskt avseende, att denna börda skulle bli för tung att bära. Men jag måste säga mig, att de prisreglerande åtgärder, som ha vidtagits till jordbrukets fromma, i alla fall haft till syfte att skapa räntabilitet inom jordbruket, och enligt alla upplysningar, som äro kända, borde väl det målet nu i stort sett kunna anses uppnått med de priser på jordbrukets produkter, som ha åstadkommit. Men, mina herrar, är det inte, när man på det sättet har vidtagit särskilda åtgärder till stöd för en näring, ett grovt psykologiskt fel att sedan förvägra en viss del av de människor, som arbeta inom den näringen, en skäligh andel av de förbättringar, som där ägt rum? Man hade haft tillfälle att här ge lantarbetarna en sådan andel, om man velat acceptera den kungl. propositionen. Men man har avstått därifrån av skäl, som jag förmodar komma att ytterligare utvecklas men som jag tyvärr inte har tid att avlyssna, därför att vårt konstiga riksdagsskick gör, att jag måste bevaka frågan även i andra

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

kammaren, där ärendet samtidigt behandlas. Men jag förmodar, att man i varje fall kommer att utveckla skälen för att man icke ansett sig kunna ta det steg, som propositionen föreslår. Nu förhåller det sig på det sättet, att enligt det förslag, som utskottet framlagt, kan lagen, åtminstone då det gäller ett avtal, utnyttjas så, att arbetstiden bestämmes att bli längre än den nu är enligt gällande kollektivavtal. Jag vill inte påstå, att så kommer att ske; det vore säkerligen orättfärdigt att säga någonting sådant. Men själva lagtexten tillåter det i varje fall. Om en arbetsgivare skulle önska genomdriva något sådant, kan han göra det. Det kan ju inte anses vara riktigt rimligt att nu genomföra en lagstiftning, vars bestämmelser äro sådana, att de till och med medgiva en arbetstid, som är något längre än den lantarbetarna åtminstone på vissa håll ha lyckats uppnå i sina kollektiva avtal.

Jag skall inte nu fortsätta denna diskussion. Jag tror, att det är icke minst olyckligt, att utskottets förslag avviker från Kungl. Maj:ts proposition, när det nu gäller kreatursskötarna. Jag vill fästa uppmärksamheten på att det knappast är någonting, som jordbrukarna för närvarande klaga så högljutt över som just svårigheten att få kreatursskötare. Om det föreligger sådana svårigheter, torde de väl väsentligen bero därpå, att kreatursskötarnas arbetstid är så lång och så oreglerad. Det förefaller mig ganska egendomligt, att man icke har velat passa på detta tillfälle att åtminstone på denna punkt åstadkomma en rättelse, varigenom folk skulle bli mera benägna att åta sig en kreatursskötares arbete än de för närvarande enligt många samstämmiga uppgifter tyckas vara.

Jag har, herr talman, med dessa ord endast velat i korthet lägga fram den syn på denna fråga, som har legat till grund för propositionen. Jag kan för min del icke erkänna, att det skulle ha varit stridande mot något verkligt jordbrukets intresse men däremot synnerligen nyttigt för de människor det här gäller, om den kungl. propositionen hade vunnit stöd även från annat håll än det socialdemokratiska.

Herr Tamm, Gustaf: Herr talman! Innan jag övergår till att bemöta några av de anmärkningar, som framställts emot utskottets förslag, vill jag endast avgiva en liten självdeklaration.

Då denna fråga behandlades förra gången i denna kammare med anledning av en då väckt socialdemokratisk partimotion, uttalade jag för min del den förhoppningen, att den tid inte måtte vara alltför avlägsen, då de ekonomiska förhållandena på jordbrukets område skulle ha förbättrats därhän, att även jag skulle kunna ge min röst för genomförandet av en viss reglering av arbetstiden för lantarbetarna. Det är onekligt, att nu en viss ekonomisk ljusning inträtt, om den också kanske inte har den omfattning, som man kunnat önska eller som förekommit inom en del andra näringsgrenar. Herr statsrådet Möller framställde en fråga om jordbruket verkligen icke för närvarande kunde anses ha nått den bärigheten, att det utan vidare skulle kunna påtaga sig den börda, som den av regeringen föreslagna arbetstidsregleringen skulle medföra. Jag tror, att det är mycket svårt att svara på den frågan. Under alla förhållanden måste man nog ställa sig ganska tveksam beträffande svaret. Emellertid är det självfallet ett ganska berättigat krav av lantarbetarna, att även de skola få någon delaktighet av den inträdda förbättringen. Icke minst måste det vara befogat med hänsyn just till det stöd, som onekligen skänkts lantbruket från statsmakternas sida, även om jag i det fallet icke, såsom herr Westman gjorde, helt och hållet vill direkt tillskriva uppgörelsen av år 1933 hela förtjänsten härav. Förståelsen för lantarbetarnas önskemål är enligt mitt förmenande ganska stor hos de flesta jordbrukare här

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

i landet, och villigheten att gå lantarbetarna till mötes såväl i fråga om lönerna som beträffande en arbetstidsbegränsning är ganska positiv och uppriktig. Statsrådet Möller gjorde här nyss gällande, att det var märkvärdigt, att utskottet icke velat förstå, att ett behov föreligger att undanröja den klyfta, som nu skiljer industriarbetare och lantarbetare. Jo, det är just vad vi önska göra, och det är därför vi ha varit med om att framlägga det förslag, som här föreligger från utskottets sida.

För min del är jag av den uppfattningen, att frågan om arbetstiden kanske icke har så stor betydelse för en hel del av lantarbetarna, åtminstone när det gäller dem, som bo på den rena jordbruksbygden. Avlöningen spelar nog för dem en större roll. Men å andra sidan skall säkerligen en viss förkortning av arbetstiden hälsas med tillfredsställelse särskilt av lantarbetarna vid jordbruk i närheten av städer och industri- eller andra dylika samhällen. De se ju dagligen, att deras kamrater på andra arbetsområden ha en mycket kortare arbetstid än de själva, och särskilt gäller detta beträffande lördagarna. Jag förbigår här frågan om den skillnad, som också föreligger i löneavseende. Jag förmenar därför, att då utskottet enhälligt har stannat för att tillmötesgå berättigade krav från lantarbetarnas sida, skall detta inte, såsom herr Sigfrid Hansson sade, komma att föranleda stor besvikelse, vilket också statsrådet Möller antydde, utan jag tror och hoppas, att utskottets ståndpunktstagande skall mötas av förståelse även bland lantarbetarna.

Det är självklart, att framför allt många jordbrukare ute i landet ställa sig ganska tveksamma inför den reglering av arbetstiden, som det här gäller. Många anse, att man har gått alldeles för långt, under det att vi förut här i dag däremot fått höra, att den föreslagna lagen praktiskt taget inte skulle ha någon betydelse alls. Vi måste dock komma ihåg, att denna fråga, bortsett från den rent sociala sidan, först och främst är ett renodlat ekonomiskt spörsmål. Det är så mycket man här i världen skulle vilja göra för att skapa goda förhållanden, men varifrån man hindras av rent ekonomiska svårigheter. Att de ekonomiska svårigheterna i detta fall icke heller bli så obetydliga, är jag fullt förvissad om. Därför har klokheten oförtydligt bjudit, att man skall gå fram med försiktighet. Man har då inom utskottet resonerat som så, att det är klokare att låta lagen gälla till en början endast de mera ekonomiskt bärkraftiga arbetsgivarna. Utskottet har ju, såsom här framhållits och som framgår av dess utlåtande, därför stannat vid att till en början endast de jordbruk skola inordnas under lagen, som ha minst fem arbetare. Här har sagts, att lagen i så fall skulle komma att gälla för endast en fjärdedel av alla lantarbetare. Enligt den utredning, som förelagts utskottet, skulle det bli ungefär 35 procent. Herr Möller talade om att omkring 300.000 jordbruk skulle komma att ställas utanför, men jag förmodar, att herr statsrådet därvid glömde, att det vid många av dessa gårdar icke finns någon lejd arbetskraft. Vad trädgårdsarbetarna anbelangar har man också utgått ifrån att ungefär hälften av de trädgårdsarbetare, som nu hava anställning, även skulle inrymmas under lagen. Jag kan inte förstå annat än att när man nu äntligen enats om själva principen, innebär det i alla fall att ett stort och bestämt och oryggligt steg nu obestriddligen har tagits till förbättrande av lantarbetarklassens arbetsförhållanden. Det måste, tycker jag, också betraktas som en obestriddlig och verklig framgång för det av departementschefen tagna initiativet i denna fråga. Jag tycker, att vi, som tillhöra utskottsmajoriteten, borde ha kunnat få litet mera erkännande för vår inställning och inte enbart klander.

Även om det nu inte blir ett så synnerligen stort antal arbetare, som direkt komma att inrymmas under lagen — låt oss säga, att det blir 30 eller 35 procent, det är inte så lätt att fixera siffran — blir i alla fall, som vi veta, an-

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

talet av dem, som verkligen få nytta av lagen, långt större, och det kommer att ökas år från år genom det goda exemplets makt. Vi veta, hur en löneförhöjning, som överenskommes mellan organiserade arbetare och arbetsgivarorganisationer, i regel alltid medför förbättringar även i utanförstående arbetares lönevillkor. Jag behöver endast peka på t. ex. den löneförhöjning för lantarbetarna, som på det sättet beslöts förra sommaren. Den har, det vet jag bestämt, kommit mycket större grupper än dem, med vilka avtalet träffades, till godo. Man kan då invända, att om det är så, att även lantarbetarna på de mindre gårdarna, vilka formellt icke äro underkastade lagens bestämmelser, skulle bli delaktiga av de förmåner, som lagen ger, kan man lika gärna på en gång utsträcka lagen till att gälla dem. Emot detta resonemang vill jag endast anföra, att det dock är en viss artskillnad mellan tvingande bestämmelser i en lag och frivilliga åtaganden och att man bör lämna möjlighet öppen till vissa önskvärda modifikationerna.

För min del undrar jag, om man inte, ifall man söker se på det föreliggande utskottsförslaget fullt objektivt, måste medge, att det såväl beträffande utsträckningen av lagens tillämpningsområde som beträffande övriga mera betydande detaljer måste betraktas som en verkligt god samförståndslösning, med vilken samtliga parter borde kunna vara relativt tillfredsställda. Jag vågar säga, att jag anser den mycket skarpa anklagelse, som herr Sigfrid Hansson riktade mot förslaget, vilket han betecknade såsom en besvikelse och ett relativt urvattnat och meningslöst förslag, vara i hög grad överdriven särskilt mot bakgrunden av de förhållanden, som jag här har tagit mig friheten att utveckla.

För att icke besvära kammaren för länge, skall jag i största korthet endast beröra ytterligare några av de viktigaste punkter, där utskottet intagit en avvikande ståndpunkt gentemot den kungl. propositionen.

Den viktigaste frågan är naturligtvis, såsom också redan påpekats, regleringen av arbetstiden. Därvidlag har utskottet i stort sett följt kommittémajoriteten, medan departementschefen har följt de socialdemokratiska reservanternas intentioner. Det är ju mycket förklarligt, att han har gjort det, men herr statsrådet uttalade ju själv mycket oförbehållsamt, att han knappast hade väntat sig eller hyst några större förhoppningar om att riksdagen skulle komma att följa honom i det fallet. En sådan verkligt radikal omläggning av arbetstiden, som föreslås i propositionen, skulle helt enkelt knappast vara möjlig att genomföra. Den skulle dessutom otvivelaktigt ha väckt en verklig storm av ovilja och medfört en fullständigt negativ inställning till hela lagen inom jordbrukarkretsar. Jag frågar mig då: är det inte bättre att gå litet försiktigare fram och därmed öppna vägen och uppnå ett samförstånd? Som utskottet nu har lagt denna arbetstidsfråga till rätta, blir lagen verkligen praktiskt genomförbar, och det ger också på samma gång lantarbetarna vissa icke oväsentliga lättnader icke minst med avseende på lördagsarbetet. Jag stryker ännu en gång under, att det lider intet som helst tvivel att den säkerligen icke kommer att gälla endast för de arbetare, som direkt inbegripas under lagen.

Det kan ju inte heller förnekas, att lantarbetarnas arbetsförhållanden äro både behagligare, sundare och lättare i stort sett än de vanliga industriarbetarnas och att man därför inom jordbruket med fog bör kunna begära litet längre arbetstid än vid industrien. Man får icke heller bortse från, att inom lantarbetet förekommer det under dagens lopp ganska långa stunder av lätt arbete, såsom på- och avselning, gång eller färd till eller från arbetsplatsen etc., vilken »lufttid», om jag så får säga, dock enligt gjorda beräkningar utgör en ganska hög procent av den nominella arbetstiden. Det är också vissa perio-

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

der av året, som äro lindrigare ur arbetssynpunkt. Reservanternas polemik och argumentering i detta fall anser jag knappast godtagbar, och jag får ju säga, att deras uppfattning kanske också här närmast jävas av det sakliga förhållandet, att ännu åtminstone har det inte visat sig omöjligt att anskaffa prima arbetskraft till jordbruk i närheten av industriområden trots lägre löner och längre arbetstider inom jordbruket. Detta har väl i huvudsak haft sin grund i de inom jordbruket rådande, som jag förut nämnde, behagligare och sundare arbetsförhållandena.

Sedan var herr statsrådet Möller inne på en fråga, som jag nu till slut skall be att få beröra, nämligen frågan om kreatursskötarna. Herr statsrådet Möller ansåg, att det vore en stor olycka om kreatursskötarna icke skulle medtagas i lagförslaget. Det är emellertid nu så, att man har ordnat djurskötseln på högst olika sätt på de olika gårdarna. På många ställen använder man äldre pliktrogna män, vilka icke längre äro fullt arbetsföra ute på fälten. Dessa behöva givetvis längre arbetstid än fullgoda karlar för att utföra ett och samma arbete. På andra gårdar kan man ha ordnat kreatursskötseln på annat sätt. Det är nog bäst, att frågan om kreatursskötarnas arbetstid får ordnas helt frivilligt från fall till fall, och detta kommer säkerligen också att utan större svårigheter kunna ske till ömsesidig belåtenhet.

Jag vill i detta sammanhang också understryka vad herr statsrådet Möller sade, nämligen att svårigheten att anskaffa ladugårdsskötare blir större och större, men å andra sidan inse ju jordbrukarna, att ladugårdsskötarna allt mer och mer kommit att bli den för dem ur ekonomisk synpunkt nästan viktigaste arbetskraften, och man kan därför vara säker på att jordbrukarna, om icke för annat så för nödvändigheten att få behålla god och lämplig arbetskraft, tvingas att ordna på bästa sätt för sina kreatursskötare.

Jag tror icke, att det bland lantarbetarna kommer att bli, som herr statsrådet Möller sade, någon högljudd klagan. Jag är tvärtom övertygad om att förståelsen för det samförstånd, som har kunnat uppnås på denna punkt, skall bli större ute bland lantarbetarna än vad den tycks vara här i riksdagen bland dem, som inta en mot utskottet avvikande mening.

Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till utskottets förslag i förevarande punkt.

Herr Löfvander: Herr talman! Jag skall icke gå in på några detaljer eller siffror rörande detta spörsmål, detta är överflödigt efter de anföranden som hållits.

Frågan om lantarbetarnas arbetstid har ju tidigare diskuterats i riksdagen i samband med motioner, vari man begärt utredning härom. Så aktuell, som frågan nu är, då det föreligger en kungl. proposition i ärendet, har den dock inte varit tidigare. Sedan frågan sist diskuterades i riksdagen, ha vi fått en utredning i saken, och då jag varit i tillfälle att följa med detta utredningsarbete, skall jag be att få yttra mig litet angående de olika linjerna. Utredningsmännen ha inhämtat upplysning från de länder, där man försökt att gå in för en lagstiftning rörande arbetstiden inom jordbruket. Av redogörelsen för denna undersökning framgår, att ingenstades har tidsbegränsningen kunnat stanna vid en så låg arbetstid, som nu föreslås i den kungl. propositionen. I de fall, där en så låg arbetstid har legat till grund för en lagstiftning, har man sedermera i stor utsträckning nödgats införa undantagsbestämmelser. Härav framgår, att en lagstiftning beträffande jordbrukets arbetstid måste betraktas som ett experiment. Socialministern ger också uttryck för samma åsikt i propositionen, då han säger, att »i mångt och mycket torde den föreslagna lagstiftningen bliva ett försök».

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

Man har ju så ofta diskuterat, varför det är så svårt att lagstifta om arbetstiden inom jordbruket, och en anledning härtill är den, att jordbruket är mera beroende av väderleksförhållandena än något annat arbete. Det kan vissa dagar och tider av året erfordras en längre arbetstid för att kunna medhinna det arbete, som är nödvändigt, och få det utfört på bästa sätt. Vidare är det så, att jordbruket ofta arbetar med mycken s. k. tomgång, d. v. s. den effektiva arbetstiden blir låg jämförd med andra arbetsområden. Försök, som man gjort vid Ultuna, visa, att vid en egendom av den storleksklassen kan man icke ta ut mer än 70 procent effektiv arbetstid av bruttoarbetstiden. In- och uttryckning av arbetsstyrkan tar på en sådan egendom lång tid i anspråk. Vidare är arbetstakten ofta beroende på dragarnas prestationsförmåga o. s. v.

Trots dessa och flera andra svårigheter, som man icke kan komma ifrån, har man ändå rätt allmänt bland jordbrukarna kommit till den uppfattningen, att man icke bör ställa sig avvisande mot en lagstiftning beträffande jordbrukets arbetstid, om det nämligen blir en lag, som icke blir alltför äventyrlig och revolutionerande. Vid den förut av mig omnämnda utredningen kom man till enhälligt beslut därutinnan, att man ansåg tiden vara inne för att lagstifta om jordbrukets arbetstid. Andra lagutskottet har kommit till samma enhälliga ståndpunkt. Utskottet har ansett, att man icke bör motsätta sig en lagstiftning, och utskottet har också därför framlagt ett positivt förslag i sitt utlåtande. De meningsskiljaktigheter, som yppat sig vid behandlingen av frågan såväl inom kommittén som andra lagutskottet, röra sig om lagens omfattning. Det är klart, att är man övertygad om att en lagstiftning på detta område är ett experiment eller ett försök, bör man vara angelägen om att göra detta försök så försiktigt som möjligt utan att äventyra resultatet av lagen. Denna försiktiga väg har utskottet beträtt, då det i stort sett följt motionerna nr 418 i första kammaren och nr 797 i andra kammaren, där det föreslås, att jordbruksföretag med fyra arbetare eller därunder ej skola falla under lagen och att djurskötare skola undantagas från lagens tillämpning. Kungl. Maj:ts förslag innebär, som vi veta, att gränsen skall dragas vid två arbetare för det egentliga jordbruksarbetet och att all trädgårdsskötsel, om det sysselsätter någon lejd arbetare, skall falla under lagen.

Vad nu gränsdragningen angår, har utskottet följt samma gräns, som tillämpas i den allmänna arbetstidslagen, d. v. s. att arbetsföretag med fyra arbetare och därunder icke falla under lagens tillämpning. Jag har mig icke bekant, att man är missbelåten med denna gräns på något håll vare sig bland industriföretagens ledare eller dess anställda, och jag har svårt att tro, att det skulle bli någon större missbelåtenhet inom jordbruket, vare sig bland jordbrukarna eller arbetarna, om denna gräns skulle fastställas även för jordbruksarbetet. Jag tror, att man från motsidan blåser upp den här saken till allt för stora dimensioner. Jag har den bestämda uppfattningen, att även om inte alla jordbruksföretag direkt komma att falla under lagens tillämpning, så komma dock indirekt arbetarna vid dessa jordbruk att få samma nytta av lagen som de arbetare, som äro sysselsatta vid de jordbruksföretag, som falla under lagen, och jag anser, att det under sådana omständigheter är en klok princip att icke utsträcka lagstiftningen längre än vad som är behövt för att nå det mål, man syftar till. Herr Tamm nämnde som ett exempel på att det kommer att gå i den riktningen, att alla jordbrukare icke äro anslutna till arbetsgivareföreningen, men trots detta tillämpas i många fall ändock de avtal, som äro träffade mellan respektive organisationer.

Anledningen till att jag icke vill vara med om en gränsdragning längre ned än vid fyra arbetare är bland annat också den, att med denna arbetstidslag

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

följer skyldighet att föra journal och att det många gånger kan bli svårt för dessa mindre jordbrukare att föra en sådan.

Beträffande djurskötarnas inrymmande under lagen, som föreslås i Kungl. Maj:ts proposition, skulle detta komma att medföra så avsevärda svårigheter såväl av teknisk som ekonomisk art, att varje tanke härpå förefaller orimlig för den praktiske företagaren. Gentemot dem, som ha en annan åsikt härvidlag, vill jag göra gällande, att de i så fall icke ha kännedom om dessa förhållanden i det verkliga livet. Socialministern har också på detta område gått ett steg längre än vad den allmänna arbetstidslagen föreskriver. Det är ju så enligt denna lag, att den tid, som åtgår till exempel för en utkörare att rykta och sköta sina hästar på morgonen före den egentliga arbetstiden, icke inräknas under åttatimmarsdagen. Vid de större jordbruken skulle man möjligen kunna ordna det med en viss skiftindelning för kreatursskötarna, men där man bara har en kreatursskötare anställd, kan icke någon tidsreglering göras utan att djurens goda vård vid något tillfälle blir eftersatt. Vår moderns mejeridrift har stora krav på hygien i ladugårdarna, och dessa kunna icke uppfyllas, om arbetstiden skall begränsas för dem, som skola sköta djuren.

Man har också den erfarenheten från det praktiska livet, att den tid, som erfordras för detta arbete, är mera individuell än för något annat jordbruksarbete. Vad till exempel en arbetare kan utföra på nio timmar, kan en annan arbetare behöva elva timmar för att utföra på precis samma sätt. Man måste enligt min uppfattning i fortsättningen som hittills anse, att sådant arbete som kreatursskötsel bör betraktas som ett ackordsarbete, där den anställde får och måste använda så lång tid, som han behöver för att kunna utföra det på sätt, som han åtagit sig enligt avtal. Det får icke eftersättas någonting, då det gäller kreaturens vård. Den eventuellt längre arbetstid, som kreatursskötaren jämfört med andra lantarbetare får, måste kompenseras genom högre betalning. Så har redan skett, och det kommer i fortsättningen också att ske.

När jag nu tänker på förhållandena i mitt eget län och överhuvud i de södra delarna av landet, vill jag säga, att det är vanligt, att en person åtar sig att med hustruns eller familjens hjälp förutom den egentliga kreatursskötseln utföra även mjölkningen. Sådana platser äro ännu rätt eftersökta. Man har icke någon svårighet att få en man, som åtar sig en sådan plats. Inkomsten är i regel god — i många fall dubbelt så stor som den avtalsenliga fasta lönen. En sådan anordning skulle omöjliggöras, om arbetstiden skulle begränsas för kreatursskötarna. Man kan nämligen icke alla tider på året vara säker om att detta arbete kan utföras på i lagen bestämd tid. Därför kommer man då icke att våga träffa något avtal om en sådan anordning, och svårigheter torde då också uppstå att få någon att utföra mjölkningsarbetet, som mannen på grund av arbetstidens begränsning icke kan medhinna.

Att svårigheterna äro stora, när det gäller att reglera arbetstiden för djurskötseln, framgår ju därav, att i alla länder, där man försökt sig på att reglera arbetstidsförhållandena vid jordbruket, ha kreatursskötarna alltid undantagits.

Vad beträffar arbetstidens längd, så är det en avsevärd skillnad mellan Kungl. Maj:ts och utskottets förslag. Utskottets förslag ansluter sig helt till det förslag, som härutinnan framlagts i de av mig förut omnämnda motionerna. Utskottets förslag innebär en arbetstid av omkring 2,600 timmar och Kungl. Maj:ts förslag omkring 2,400 timmar. Härtill kommer, att enligt Kungl. Maj:ts förslag skall skötsel av dragare före det egentliga arbetets början även inräknas i den ordinarie arbetstiden — till skillnad från nu tillämpade avtal vid jordbruket. Enligt nu gällande avtal inräknas nämligen vid jordbruket icke den tid, som på morgonen erfordras för dragarnas skötsel, i den avtals-

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

enliga arbetstiden. Att en så avsevärd inskränkning av arbetstiden, som här föreslås, icke kan ske utan att ett större antal arbetare måste anställas ligger i öppen dager. Enligt föreliggande beräkning blir det också en avsevärd kostnadsökning, som jordbruket får vidkännas, om Kungl. Maj:ts förslag blir lag. Det blir i vissa fall ända upp till 20 å 25 procent direkt kostnadsökning. Härtill komma kostnader för anskaffande av bostäder till det antal arbetare, som man måste anställa utöver de nuvarande. Vidare måste man anskaffa flera dragare, redskap och dylikt.

Andra lagutskottets förslag är visserligen försiktigt tilltaget, men innebär samtidigt ostridigt en förbättring av lantarbetarnas villkor. Man har såväl inom utredningen som inom utskottet syftat till att man skulle kunna bereda lantarbetarna i likhet med industriarbetarna ledighet från arbetet under lördagseftermiddagarna. Under den tid, då vi sysslade med utredningen, hade vi flera framställningar i den riktningen, huruvida man icke skulle kunna åstadkomma någon lindring för lantarbetarna och försöka ordna lördagsledighet.

Då nu kammaren går att fatta beslut i denna fråga, få vi väl anse, som tidigare också påpekats, att huvudpunkten icke ligger däri, att det ena förslaget för närvarande skulle för lantarbetarna medföra en kortare arbetstid än vad ett antagande av det andra förslaget skulle innebära. Huvudpunkten ligger enligt min uppfattning däri, att riksdagen genom sitt beslut har godkänt principen angående en laglig reglering av arbetstiden vid jordbruket.

Ingen lag är fullkomlig vid dess antagande, och jag förmodar, att hur ett beslut än i dag kommer att fattas, det efter någon tid kommer att visa sig, att en komplettering av lagen är nödvändig. För min del vill jag deklarerera, att om icke ett beslut i den riktning, som andra lagutskottet föreslår, skulle lända till någon förbättring av lantarbetarnas villkor beträffande arbetstiden, skall jag icke ha någonting emot, att man kompletterar lagen på detta område. Min avsikt med den insats, som jag har gjort i detta ärende, är, att man skall bereda lantarbetarna en förbättring, men som jag tidigare nämnt, är det väl lättare att komplettera en lag, om man har gått försiktigt fram, än att ta tillbaka något, som man givit, när det visar sig, att det icke kan hålla i det praktiska livet.

Jag fäste mig vid ett yttrande, som socialministern fällde, innan han slutade sitt anförande, och det var, när han talade om den klyfta, som finns mellan lantarbetarnas och industriarbetarnas levnadsstandard. Ja, den iakttagelsen har jag gjort många gånger. När våra lantarbetare ha 46 öre i timmen och t. ex. en sockerfabriksarbetare i Skåne en krona eller en krona fem öre i timmen, frågar man sig, om detta är rättvist. Jag har också många gånger frågat mig, om denna skillnad i löneförmåner kan bestå i framtiden. Det fordras inga större kvalifikationer i detta fall för industriarbetaren än för lantarbetaren. Den, som forslar sockerbeter till fabriken och har 46 öre i timmen, kan mycket väl lika bra stå i sockerfabriken och arbeta med en betgrip och ha en krona eller en krona fem öre i timmen. Man kan rimligtvis icke påstå, att jordbruket har möjlighet att betala denna väsentliga skillnad.

Herr talman! Jag skall icke upptaga tiden längre utan ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Mannerskantz**: Anledningen till att jag förlänger debatten är egentligen att jag vill i någon mån omvittna vad de, som närmast äro berörda av den här saken, tänka om densamma. De, som varit uppe och yttrat sig i denna fråga, ha med undantag av den siste ärade talaren icke själva sådan verksamhet eller sådan beröring med jordbruksarbetet, att de kunna tala om dessa

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

saker annat än på mera teoretisk grund. Under den långa tid, som har gått sedan utredningsförslaget kom fram, och under den tid, det har legat på riksdagens bord, har jag under samtal med kördrängar, kreatursskötare och jordbruksarbetare överhuvud taget i min hembygd, liksom även med kolleger för att få reda på vad de i sin tur ha hört från sina arbetare, försökt få fram vad man från jordbruksarbetarhåll verkligen anser vara behöfligt att ernå i den här frågan. Det finns nästan icke något undantag från den regeln, att de säga som så: vi vilja gärna ha litet fritt på lördagseftermiddagarna. Den saken äro de fullt ense om. Det är så många saker, som de kunna behöva sköta om. De behöva gräva i sin trädgård och de behöva hugga ved och allt möjligt annat sådant, som de måste pyssla med, men som de annars givetvis ofta fått göra på kvällarna och tidigt på morgnarna, eller tagit ut en fridag för att kunna sköta om dessa sina egna angelägenheter. Sedan säga de, att hellre än att de skola behöva undandraga sig möjligheten att få större inkomster, gå de kvar med något längre arbetstid.

När socialministern här nämnde, att anledningen till att arbetskraften drager sig från jordbruket vore att söka i den långa arbetstiden, tror jag, att han har fel däri till 70 å 80 procent. Det är nog de låga inkomsterna, som göra det mesta. Arbetstiden betyder inte så mycket jämfört därmed. Därför tror jag säkert, att de flesta lantarbetare icke äro så väldigt roade av en arbetstidsinskränkning i den utsträckning, som regeringen har föreslagit, om, som jag förutsätter, det icke kan verkställas med mindre än att man antingen får försumma skötseln av den svenska jorden i rätt stor utsträckning eller också att man får tänka sig att betala varje arbetare lägre för att kunna hålla flera arbetare. Då det icke rimligen kan bevisas, att det svenska jordbruket skall kunna finansiera en så långt gående nedskärning av arbetstiden, som regeringen har föreslagit, måste den komma att direkt drabba lantarbetarnas inkomster, antingen i form av sänkning eller utebliven höjning.

Det framhålls i propositionen och i den socialdemokratiska reservationen, tror jag också, att man kan räkna med större arbetsprestationer, om man avkortar arbetstiden på sätt som föreslås i propositionen. Det var sannolikt fallet, då arbetstiden avkortades från 14 å 16 timmar till 8 å 10 timmar, som nu är rådande. Då tror jag, och det säga de gamla, som voro med då, att det märktes, att man genom denna avkortning av arbetstiden fick ut mera per tidenhet. Däremot tror jag inte, att en avkortning av den nuvarande arbetstiden något nämnvärt skulle inverka på arbetstakten. Den erfarenheten tycker jag, att man har i de fall, jag kan minnas, då arbetstiden har avkortats. Nu är det ju så, att man visserligen kan vinna en del ytterligare med rationalisering, men jag tror inte, att man kan vinna så mycket därmed, att man kan taga igen hela den skillnad, som ligger mellan utskottets förslag och regeringens förslag. I varje fall kan man icke göra det på kort tid. Det kommer att taga många år i anspråk. Vidare är jordbruksarbetet av den naturen, som av den föregående talaren framhållits, att det ibland icke tekniskt är möjligt att ställa det så, att man kan få mera uträttat av flera arbetare under en viss tid, nämligen i de fall där man har maskiner, som betjänas gemensamt.

Jag anser, att det bästa med utskottsförslaget är dess måttfullhet, och det är den, som gör, att man överhuvud taget kan reflektera på detsamma. Om det icke vore så måttfullt, skulle jag för min del icke kunna förstå, att det skulle kunna verka annat än till skada för dem, som det är avsett att gagna, nämligen lantarbetarna. Det kan nämligen ibland hända, att man råkar ut för lagar, som verka precis tvärtemot vad man från början avsett. Särskilt när det gäller kreatursskötarna, tror jag, att regeringsförslaget, om det bleve lag,

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

skulle verka skadligt på flera sätt. Det är icke säkert, att det enbart skulle inskränka sig till att man skaffar flera kreatursskötare, utan följderna därav kan givetvis också bli den, att det blir svårt att skaffa bostäder och avlöningspengar. Jag föreställer mig, att man kan göra så, att man gör upp ett arbetstidsprogram för en ladugårdsskötare eller en fodermark och räknar ut, vad en rask karl skulle kunna hinna göra på den tid, som sättes ut i programmet. Sedan ser man till, att de hinna göra arbetet. Om de icke hinna med arbetet utan behöva längre tid än lagen tillåter, har man då den möjligheten, att man skuffar ut dem, som icke hinna med, och i stället sätter dit raskare människor.

De, som ha bött största delen av sitt liv på landsbygden, veta, att det i allmänhet blivit en uppsortering mellan olika arbetare. Somliga äro raska i vändningarna, men någon gång kanske litet vårdslösa. Somliga äro omsorgsfulla och passa att sköta djur, men äro saktfärdiga i sina åthävor. Att de människor, som arbeta i ladugårdarna, ofta ha en lång arbetstid, beror därpå, att de ofta ha den läggningen, att de taga arbetet litet försiktigt och inte ha rask arbetstakt. De äro omsorgsfulla med djuren, men däremot ofta icke lämpade att gå ut på fälten och ta några kraftigare tag med rask fart. Det skulle vara en ganska djupgående olycka, anser jag, om det skulle bli på det sättet, att man icke kunde använda den sortens människor, som man nu har i ladugårdarna och som ofta äro av den mera stillsamma sorten. Om regeringsförslaget antages, skulle säkert många av dem icke kunna få någon sysselsättning inom jordbruket. Det är en sak, som man i detta sammanhang måste tänka på. Jag har ofta hört sådana personer säga, att om de också få hålla på en halv timme för att slita loss hö uppe på en skulle, medan andra kunna göra det på en kvarts timme, så gör det dem ingenting, ty de trivas lika bra eller bättre i ladugården än att gå hem till gumman och bara bli uttjatat, som de säga. Det är icke alltid, som teorierna stå sig, ty det finns många praktiska synpunkter att taga hänsyn till. Jag vet sådana kreatursskötare, som inte ens gå hem och dricka kaffe utan i stället sitta kvar i ladugården därför att de tycka att det är lugnare där. Om regeringsförslaget skulle antagas, måste man i så fall för att få någon kontroll på arbetstiden förbjuda dem att vara kvar i ladugården. Det är många sådana komplikationer vid tillämpningen, som man också får ta hänsyn till.

Det jag sålunda anser vara det största felet med regeringsförslaget är att det inte tar hänsyn till de faktiska förhållandena, när det gäller djurskötarnas arbete, och vidare att det går för långt med avseende på arbetstiden.

När det är fråga om tillämpningen, huruvida lagen skall omfatta gårdar med över två eller över fyra arbetare, är jag för min del av den uppfattningen, att det är riktigt att lagen bör tillämpas på åtminstone alla sådana jordbruk, där inte bonden själv varje dag går i arbete med en eller två drängar vid sin sida och även har dem i maten. Men det skulle se för tokigt ut om drängen, när arbetstiden gått till ända och han lagenligt måste sluta sitt arbete, skulle gå hem och sätta sig att vänta på maten, medan bonden måste vara ute och arbeta ytterligare ett par timmar. Det vore för onaturligt. Men beträffande sådana gårdar, där arbetet upprätthålles med en arbetsstyrka av anställt folk, är det riktigt, att lagen kommer så många som möjligt av arbetarna till godo.

Då man inte vet huru detta försök kommer att utfalla i praktiken tycker jag det är en riktig ståndpunkt som utskottet intagit, då det satt samma gräns som i den allmänna arbetstidslagen. Där är ju ett mått angivet och det är rätt naturligt, att man prövar det först. Man får då se, om inte lagen kommer att smitta av sig även till de gårdar, som ha mellan två och fyra arbetare

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

anställda. Även om jag tycker att det blir ganska få gårdar, som komma att falla under lagen, är det dock skäl att avvakta om inte lagen kommer att verka rätt effektivt i alla fall. Skulle så inte vara fallet har man möjlighet att på denna punkt komma igen.

Det är vidare en sak under 2 §, som jag måhända för bekvämlighetens skull kan ta upp genast, nämligen de tolv veckorna under sommaren som utskottet föreslår utöver vad regeringen föreslagit. Om detta vill jag endast säga, att åtminstone alla mina arbetare skulle känna det mindre tilltalande att kläda sig fina på lördagseftermiddagen under skördetiden, när vädret är vackert, och bara titta på säden som står mogen. Åtminstone i södra Sverige har man en sådan vördnad för markens gröda, att de anse att detta är något som de inte kunna tillåta sig. Överhuvud taget strider det mot den naturliga läggningen hos folket, som arbetar i jordbruket, att inte taga vara på skörden. Därför anser jag det vara nödvändigt att man har den av utskottet öppnade möjligheten till hands. Skulle så inte bli fallet skulle man ju nästan spela lotteri med stora värden — de värden som den svenska skörden representerar. Jag tycker inte att det är rimligt att en lag förhindrar sådant arbete, även om det skulle vara på en lördagseftermiddag under sommartiden.

Med dessa ord, herr talman, vill jag i huvudsak yrka bifall till utskottets förslag. Det är emellertid en av reservationerna, som jag anser vara klok och riktig, nämligen den som är avgiven av herr Gardell i Gahns under punkt 3, och till vilken jag senare skall be att få yrka bifall.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! I diskussionen av de båda här föreliggande förslagen anser man från utskottets sida, att utskottets förslag är fördelaktigt och regeringens förslag tvärtom, och reservanterna anse ju motsatsen. Utskottsförslagets anhängare mena, att det är en fördel med utskottsförslaget, att dess genomförande kommer att medföra så små ändringar. Å vår sida anse vi att det vore en större fördel, om man nu skall göra en lag, att lagen blir sådan, att de människor, som skola falla under lagen, verkligen känna att det blir någon ändring. Det finns ingenting värre ur lagstiftningssynpunkt än att stifta lagar, som i praktiken visa sig verkningslösa och inte alls fylla det syfte, som man uppställt för dem. Det leder till ett misstroende gentemot lagstiftningen och ett misstroende gentemot samhällets möjligheter att genomföra sina egna syftemål.

Man har nu sagt från utskottsmajoritetens sida, att regeringsförslaget inte är tekniskt genomförbart, och det är särskilt två punkter som man därvidlag fört fram. Den ena är att regeringsförslaget skulle komma att medföra nyanställning av jordbrukskraft i jordbruket. Det kan naturligtvis inte bestriidas att så i någon utsträckning kommer att ske, och det kan ju inte vara någon skada i och för sig, därest jordbruket förmår bära denna nyanställning. Man har då gjort gällande från olika håll, från herr Westmans sida liksom från herr Löfvanders och jag tror även från något annat håll, att det inte går att genomföra en nyanställning, emedan detta förutsätter bostäder som inte existera och som man inte har råd att nu upprätta. Jag vill i detta sammanhang endast fästa uppmärksamheten därpå att det under de senaste åren — kanske man kan gå så långt som till de senaste tio åren — skett en ganska stor minskning av antalet årsanställda arbetare vid jordbruket, varför det otvivelaktigt här och där inom jordbruket blivit arbetarbostäder överflödiga. Jag tror därför att man överdriver de svårigheter, som i detta hänseende skulle uppstå genom nyanställning av en eller annan arbetare.

Det andra argumentet man anfört är att det inte går att reglera arbetstiden för kreatursskötare. Jag måste för min del påstå, att jag knappast räknar

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

mig till dem, som betrakta denna sak ur teoretisk synpunkt; jag tror nästan jag förstår den saken praktiskt lika bra som åtskilliga andra i denna kammare. Det finns nog inte många i ladugårdsarbete erfarna människor, som gå med på att det möter några stora svårigheter att genomföra regeringsförslaget i ladugårdar, där det inte finns mer än en kreatursskötare. Att i sådana fall anordna skift torde inte vara svårt. Det kan aldrig bli tal om vanskötsel av djuren, om det är så att någon ordinarie kreatursskötare alltid är i tjänst. Där- emot kan naturligtvis tveksamheten vara större när det gäller den minsta kategori, som enligt regeringsförslaget skulle inrymmas i lagen, nämligen ladugårdar där det endast finns en ordinarie kreatursskötare anställd. Jag lät innan regeringsförslaget uppgjordes göra vissa tidstudier och kom till det resultatet, att det otvivelaktigt i dessa minsta inom lagen fallande ladugårdar går att genomföra lagens bestämmelser om nio timmars arbetsdag, även om mjölkning skulle åvila denna kreatursskötare. Det är givet, att lagen medför att en sådan kreatursskötare skulle få var sjunde dag ledig, men, mina herrar, kunna vi egentligen tänka oss en ordning av arbetstiden, där man inte skulle medge den anställde var sjunde veckodag ledig, då han de övriga dagarna har arbetat nio timmar om dagen? Eftersom det finns flera ordinarie arbetare vid ett sådant jordbruk möter det inte stora svårigheter att genomföra den ersättning, som på detta område behöver ske.

Alldeles givet är det så, som herr Löfvander säger, att det kommer att uppstå vissa svårigheter, men dessa svårigheter äro enligt mitt sätt att se inte större än att de kunna med omsikt genomföras. Inte skall man väl enbart av rädsla för att jordbrukarna få ålägga sig en viss tankeverksamhet och en viss uppfinningsrikiedom, när det gäller att ordna denna sak, förklara att den viktiga befolkningsgrupp, som kreatursskötarna utgöra, måste uteslutas från lagens tillämpning?

Jag menar alltså, att de farhågor, som man här framfört, äro alldeles överdrivna. När herr Löfvander säger att man inom denna verksamhetsgren får räkna med folk med lägre arbetsintensitet, d. v. s. sådana som behöva längre arbetstid än normalt utrustade för att utföra sitt arbete, måste det te sig ganska upprörande att begära, att en mindre arbetsför person på den grunden skall tvingas att arbeta ett oskäligt stort antal timmar varje dag.

Man får väl till sist, herr Mannerskantz, ändå inte gå ut ifrån att de flesta kreatursskötares äktenskap äro så olyckliga, att kreatursskötarna inte skulle kunna få någon glädje av sin ökade fritid. Om det förekommer då och då fall, där en kreatursskötare föredrar sina kamrater i ladugården framför sin kamrat i äktenskapet, får detta inte heller bli avgörande för denna lagstiftning, tycker jag.

Slutligen komma vi till frågan huruvida den ökning av arbetsanställda, som skulle bli en följd av regeringsförslagets genomförande under förutsättning av bibehållen löneinkomst — vi ha gått ut ifrån att det skall vara bibehållen löneinkomst — är en börda, som kan bäras av jordbruket i nuvarande läge. Jag skall därvidlag endast be att få anföra några siffror. Som alla känna till plägar man undan för undan göra vissa s. k. räntabilitetsundersökningar för det svenska jordbruket. Dessa räntabilitetsundersökningar bygga på ett mycket svagt material, och gå i god för resultaten, när det gäller de absoluta talen, kan man aldrig. Men eftersom dessa beräkningar alltid ske med samma material som grundval, kan man i alla fall tillmäta dem det värdet, att förändringarna från en tid till en annan något så när avspegla de förändringar, som verkligen ha skett. Nyligen har professor Nannesson gjort en utredning, vari han gjort ett försök att ifrån de senaste årens resultat frånräkna de särskilt stora skördarna, som inverkat på bokföringsresultatet, och sålunda komma

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

fram till ett mått på räntabiliteten i jordbruket under år 1935 under förutsättning av vad han kallar normalskörd. Han kommer då till en räntabilitets-siffra på i genomsnitt 3.5 procent. Jag skall inte diskutera frågan om siffran är 3 eller 3.5 eller 4 i verkligheten, men enligt samma beräkningsgrunder var genomsnittsförrentningen under åren 1924—1929 3 procent. Enligt de Nannesonska beräkningarna visar alltså jordbruket ett bättre läge nu än före den senast inträdda krisen.

Jag skall emellertid dessutom fästa uppmärksamheten på ett par saker i hans utredningar, som göra att man nog inte får stanna ens vid denna halva procent. För det första har professor Nanneson gått ut ifrån nettoavkastningen under åren 1930 och 1933 såsom på sätt och vis basår. Emellertid har otvivelaktigt skett en ganska betydande rationalisering även inom jordbruket under krisåren. Om man i stället för att ta med år 1930 i kalkylerna går till siffrorna enbart under 1933, kommer genast nettoresultatet att springa upp till bortemot 5 procent. När jag dessutom påpekar att professor Nanneson tagit priserna till och med första halvåret 1935 till grundval, men vi veta att under den därpå följande delen av året priserna på animaliska produkter betydligt stigit, kommer jag till det resultatet, att det svenska jordbrukets läge i dag, med borträknande av de stora skördarna, är väsentligen bättre än åren närmast före den senast inträdda krisen och att det följaktligen finns ganska goda anledningar att antaga, att jordbruket skall kunna bära något större förmåner åt sina anställda.

Utskottsförslaget innebär i grund och botten för jordbrukarna med kollektivavtal inte någon ny börda att tala om. De som inte ha kollektiva avtal böra kunna bära lika stora bördor som de som ha kollektiva avtal. Därför menar jag, att vi kunna från vår sida med visst fog göra gällande, att den förbättring av lantarbetarnas villkor, som skulle följa av ett bifall till regeringsförslaget, kan det svenska jordbruket i nuvarande läge bära.

Herr Henriksson: Herr talman! När jag läste den föreliggande kungl. propositionen, fick jag den uppfattningen, att de som utarbetat densamma saknade praktisk erfarenhet på det område som propositionen omfattar. Vad däri förekommer kan jag inte i alla delar anse som i verkligheten allvarligt menat, emedan det överstiger alla försök på detta område, som äro utförda ute i världen i olika länder.

Erfarenheten av åttatimmarslagen på jordbrukets område borde snarare avskräcka från att framlägga en proposition i enlighet med sakkunnigmajoritetens förslag än att komma med ytterligare skärpta bestämmelser i detsamma. Intet land i hela världen har kunnat upprätthålla åttatimmarslagen för jordbruket. Sedan lagen gjort tillräcklig förstörelse har den endera upphävts eller också försetts med värdelösa bestämmelser.

I Estland infördes åttatimmarslagen redan år 1919 och lagen skulle där gälla för både jordbruk och industri. Man tog ett visst antal timmar, som skulle fördelas över årets alla tolv månader, och provinskommittéer tillsattes för att övervaka lagens genomförande. Men lagen höll inte. Den gick överstyr inom två år och 1921 års riksdag i Estland upphävde den och utökade arbetstiden till nio timmar om dagen i medeltal för varje arbetsdag under året. Inte ens detta kunde hålla streck. När lagen upprätthållits på försök en liten tid funno arbetarna inte minst, att lagens bestämmelser voro orimliga. Arbetsgivarna och arbetarna trotsade lagen och gjorde enskilda avtal, och provinskommittéerna slutade upp med sitt arbete. Det var tydligt, att ett sammanbrott måste ske, och det kom också år 1929. Då upphävde Estlands riks-

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

dag alla förordningar och bestämmelser om åttatimmarslagen och det fria avtalssystemet, som tidigare existerat, blev återigen rådande.

Det är kanske någon i kammaren som tror, att upphävandet av lagen skedde på grund av jordbrukets svårigheter eller på grund av månhet om jordbrukarna. Kanske andra lagutskottets ärade ledamöter också haft den uppfattningen. Så var emellertid inte förhållandet, utan lagen måste upphävas på grund av den stora arbetslöshet, som blev en följd av de strängt restriktiva bestämmelserna. Under de tider av året, då arbetstiden var satt till sex à sju timmar om dagen, precis som det föreslås i det föreliggande kungl. förslaget, använde jordbrukarna arbetskraft endast i mycket liten utsträckning. De överflödiga arbetarna kastades ut och staten fick övertaga omsorgen om de arbetslösa. Det var anledningen till att det gick som det gick. Och i alla länder, där lagen försökts, gick det precis på samma sätt som i Estland. Man behöver inte vara någon förstasigspåare eller ha förmågan att se framåt i tiden för att redan i dag kunna påstå, att om ett lagförslag i enlighet med den kungl. propositionen går igenom, blir resultatet raka motsatsen till vad herrarna här anfört. Resultatet blir en arbetslöshet, som kanske blir besvärligare än någon vi tidigare haft.

I den kungl. propositionen är det föreslaget, att arbetstiden skall sättas till 41 timmar i veckan under månaderna december, januari och februari. Fördeklar jag detta på veckans dagar blir det inte fullt sju timmar om dagen. Under något över 17 timmar av dygnet skulle således hästarna inte få se någon människa eller erhålla något foder, försåvitt inte ägaren själv kan utträtta detta arbete. Varje duktig och ansvarsmedveten arbetare kommer själv att inse det orimliga i detta tillvägagångssätt och han kommer säkerligen inte heller att rätta sig efter bestämmelserna.

Reducerar jag sedan denna arbetsdag i enlighet med den tabell, som återfinnes i förslaget, nämligen den som rör utredningen vid Alnarp m. fl. ställen om uttrönande av den verkliga nettoarbetstiden, får jag fram en siffra, som blir fyra timmar och femtiofem minuter om dagen. Enligt det nuvarande anställningssystemet för yngre drängar är det ju alltid så, att lönen utgöres av kontant lön, kost och logi. För fyra timmar och femtiofem minuters arbete om dagen skall det serveras mat tre gånger om dagen, kaffe två gånger och städning och eldning av rummet en gång om dagen. Läger man samman detta arbete, utan att inräkna några kostnader, kommer det säkerligen i många fall att överstiga det arbete, som arbetaren kan prestera. Om jag därefter går så långt som utskottsförslaget blir arbetstiden ytterligare femtio minuter om dagen, och reducerad efter den nyssnämnda skalan blir nettoarbetstiden sålunda trettiofem minuter längre, eller fem timmar och trettio minuter om dagen.

Jag undrar, om herrarna tro sig själva, då de tala så vackert om att man skulle mildra arbetslösheten genom att lagfästa ett sådant förslag? Jag vill bara hänvisa till allt vad som gjorts i andra länder och jag kan med denna hänvisning endast säga ifrån, att jag inte kan gå med på något av det som här föreslås. Ty det skulle komma att drabba både arbetarna och landet i sin helhet på ett mycket värre sätt än vad någon vid detta tillfälle kan befara. Att lagen kommer att förorsaka stora förändringar är ju inte besynnerligt, såväl när det gäller anställningssättet som de anställdas mängd. Många lantbrukare komma under den tid av året, när arbetstiden är som kortast, att undvara så många arbetare, att de helt enkelt inte falla under den nu ifrågasatta lagens bestämmelser.

Om utskottsförslaget antages är det, som här också sagts, inte många jordbrukare, som komma att falla under lagbestämmelserna. Lagen kommer att gälla ett sådant litet fåtal, att den inte kommer att spela någon roll. säger

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

man vidare. Men oredan och obehaget finns kvar i lika stor utsträckning för det. Obehaget ser jag på det sättet att brukarna av jorden, som själva redan ha en ganska lång arbetstid, måste öka den ytterligare i den utsträckning som behövs för egendomens skötsel, även om de skulle behöva gå i arbete 12 eller 15 timmar om dagen. Ett sådant tillvägagångssätt kan inte vara önskvärdt eller nyttigt, men det kommer säkerligen att framtingas om lagen kommer till stånd. Det är ju också många, som av ekonomiska skäl inte kunna undgå en mycket lång arbetstid.

Oredan, som jag talade om, kommer att ligga däri, att alla de som bli arbetslösa skulle hamna under statens beskydd och förorsaka stora kostnader. Ett sådant tillvägagångssätt är enligt min mening inte nödvändigt. Arbetstiden har ju under de senare åren på avtalsenlig väg sänkts i ganska stor utsträckning. Vi äro redan så långt komna att vi befinna oss bland de länder, som för närvarande ha den kortaste arbetstiden.

I en socialdemokratisk tidning har jag läst ett uttalande av följande innehåll: »Det är mycket möjligt att en lindring i arbetslösheten skulle inträda om det rädde större frihet för enskilda arbetsgivare och enskilda arbetare att bestämma om löner och arbetsvillkor. Det är möjligt att en del arbetare, som icke äro så framstående som arbetare och yrkesmän, skulle få något arbete eller behålla det de redan ha om de utan yttre inblandning finge bestämma löner och arbetsvillkor. Så sker som bekant inte nu, utan det är organisationerna som i första hand bestämma den saken.»

Uttalandet är ju hållet i mycket försiktiga ordalag, men innebörden i det samma är enligt min mening alldeles riktig. Lagstadgad arbetstid ger inga rättigheter på detta område. Den verkar snarare raka motsatsen. Fria avtalsbestämmelser äro enligt min mening nödvändiga för jordbruket, i synnerhet därför att det har så många anställda som äro mindre arbetsföra. Det förekommer alltså sekunda arbetskraft i stor utsträckning — sådana som ha svag hälsa, kroppsskador eller lyten av det ena eller andra slaget. Om sådana personer få gå med fria avtal kunna de alltjämt ha sin bärgning vid jordbruket, ja, så länge som deras levnad räcker. Om denna lag skulle träda i kraft komma alla dessa svagaste personer att genast kastas ut, och de flesta av dem komma då säkerligen att hamna om icke hos staten så hos kommunerna.

Huvudmotionärerna i denna fråga ha verkligen träffat rätt när de i sin motion säga: »Ingenstädes i utlandet, märk väl ingenstädes, har tidsbegränsningen kunnat stanna vid 8-timmarsdag inom jordbruket. I de fall då en arbetsdag av denna längd från början lagts till grund för regleringen, har man sedermera i stor utsträckning nödgats införa undantagsbestämmelser. I utlandet ha sålunda gjorda försök att införa 8-timmarslag vid jordbruket undantagslöst misslyckats. Det finnes ej skäl att antaga att ett försök i vårt land skulle slå bättre ut.»

Kan en bättre motivering lämnas för avslag på hela denna fråga än vad motionärerna själva här anfört? Det egendomliga har emellertid inträffat, att bara med några jämkningar i den kungl. propositionen och några justeringar på en eller annan punkt har man stannat vid att tillstyrka bifall till ett antagande av lagen. Är manne det ovannämnda uttrycket i motionen en inbitt till andra lagutskottet att det skall slå ihjäl densamma, fastän inte andra lagutskottet i brädskan observerat de kraftiga uppmaningar, som där finnas? Eller är det kanske så att motionärerna ha velat ha ett litet skämt med sina yrkesbröder? Jag vet inte vilken tanke, som ligger bakom, men motionen är i alla fall i många delar sådan, att jag vill anbefalla den åt allmänheten för studium. Den innehåller många sådana punkter.

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

Jag skulle ju kunna gå in mer i detalj, och jag skulle gärna vilja ha sagt litet om utskottets förslag också, men då herr talmannen önskar, att jag skall fatta mig kort, skall jag bara be att få yrka avslag på såväl Kungl. Maj:ts förslag som utskottets förslag och bifall till den motion, som jag jämte andra ledamöter av denna kammare väckt.

Herr Gustafson, Fritiof: Herr talman! Det har av reservanterna, av socialministern och framför allt av jordbruksministern gjorts gällande, att förhållandena på jordbrukets område nu äro sådana, att desamma väl tåla en sådan lagstiftning, som Kungl. Maj:ts proposition innebär. Till bevis för detta påstående anförde jordbruksministern, att en analysering av jordbrukets läge nu och 1925—1929 skulle ha gett till resultat, att förräntningen nu var bättre. Men är det inte så, statsrådet Sköld, att man lätt kan bevisa för mycket? Att med stöd av denna analys söka åstadkomma en bevisföring för att jordbruket tål genomförandet av Kungl. Maj:ts förslag till arbetstidslagstiftning är väl ändå bra djärvt. Om man undersöker, vad Kungl. Maj:ts proposition betyder i kostnadsfördyring för jordbruket och ställer det emot den förbättring, som statsrådet menade sig kunna läsa ut av den analys, han åberopade, då skall man finna, att kostnaderna, som den av Kungl. Maj:t föreslagna arbetstidsbegränsningen förorsaka, äro högst betydande. Det är genom beräkningar ådagalagt, att desamma skulle uppgå till mycket stora belopp och sannolikt vad gäller vanliga jordbruksarbetare till 20 procent och när det gäller djurskötare intill 25 procent av arbetskostnaden. Även om man genom rationalisering skulle kunna minska denna siffra, så blir i alla fall belastningen på jordbruket givetvis högst betydande.

Jag är villig att i anledning av herr Henrikssons yttrande erkänna, att det är ganska tveksamt, huruvida förhållandena äro sådana, att jordbruket ur kostnadssynpunkt kan påtaga sig en arbetstidslagstiftning. Vi veta inte, hur länge de nu rådande förbättrade förhållandena bestå. De bygga på en del artificiella åtgöranden, om vilka man inte vet, huruvida de bli bestående någon längre tid eller inte. Men ändå har jag den uppfattningen, att man bör göra ett försök att genom arbetstidslagstiftning åstadkomma den förbättring av lantarbetarnas ställning, som utskottets förslag medför, då det ändå ger så pass stora fördelar åt lantarbetarna, att det ingalunda, som herr Sigfrid Hansson sökte göra gällande, är betydelselöst. Tvärtom ger det säkerligen betydande lättnad åt arbetarna, vilket är dem väl unnat.

Det är hårt, att man så ofta ifrån det håll, som reservanterna och talesmannen för Kungl. Maj:ts förslag här tillhöra, kommer med påståenden och antaganden, att hos jordbrukarna inte skulle finnas den rätta viljan att göra det bättre för arbetarna. Därför skulle, enligt reservanterna, krävas organisationer och hårda tag av arbetarna. Ja, skall man hålla på och söka uppehålla eller rättare sagt åstadkomma en motsatsställning emellan jordbrukets arbetsgivare och arbetare, som dess bättre knappast har funnits och, jag hoppas, ännu mindre skall finnas i framtiden, då tror jag inte, att man tjänar arbetarnas sak på det rätta sättet.

För att återgå till den räntabilitetsberäkning, som statsrådet Sköld nyss drog fram, tillåter jag mig säga, att en kostnad för jordbruket stå vi ju i alla fall omedelbart inför även utan arbetstidslagstiftningen, och det är en lönehöjning. Helt visst kommer jordbrukarna i anledning av jordbrukets förbättrade läge att i höst höja lönerna för fast anställda arbetare och arbetsmarknaden är nu sådan, att jordbruket säkerligen redan i sommar får vidkännas en höjning av sina arbetskostnader evad det gäller daglönare och ackordsarbetare. Jag anser, att jordbruket bör utan knot taga och även kunna bära en

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

viss ökning i arbetskostnaderna, men, statsrådet Sköld, det är mycket djärvt att påstå, att det utan vidare går för sig att lägga på ytterligare den börda, som en arbetstidslagstiftning enligt Kungl. Maj:ts förslag innebär. Statsrådet Sköld sade, att man icke för att bespara jordbrukarna en viss tankeverksamhet bör underlåta att genomföra ett förslag, som medförde, att de nödgades tänka och finge vidtagna åtskilliga anordningar i arbetsfördelning syfte. Ja, det blir nog så, att för att bärga sig för herr Skölds på sista tiden tätt duggande tvångsförslag, såsom minimilöner och lagstadgad 8-timmarsdag, komma Sveriges jordbrukare att få använda all sin tankeverksamhet för att skydda såväl sig själva som de lönearbetare, herr Sköld gör sig till talesman för!

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu föredragna paragrafen yrkats 1:o) att densamma skulle godkännas enligt utskottets förslag; 2:o) att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit; samt 3:o) att paragrafen skulle avslås.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hansson, Sigfrid*, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till det under 2:o) här ovan upptagna yrkandet.

Herr *Bagge* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående 1 § av andra lagutskottets förslag till lantarbetstidslag antager godkännande av paragrafen med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits avslag.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Henriksson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 64;

Nej — 68.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

Den, som godkänner 1 § av andra lagutskottets förslag till lantarbetstidslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås nämnda paragraf.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

2 och 3 §§.

Godkändes.

4 §.

Denna paragraf hade följande avfattning:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

1 mom. I arbete som avses i 1 § under 1) må arbetsgivare icke använda arbetare till arbete under längre tid, raster oräknade, än för dygn 10 timmar samt för vecka,

om första söckendagen i veckan infaller i januari, februari eller december, *41* timmar,

om första söckendagen i veckan infaller i mars, oktober eller november, *46* timmar och

om första söckendagen i veckan infaller under tiden april—september *54* timmar;

dock må, när arbetare användes uteslutande till djurskötsel, arbetstiden icke överstiga för dygn *9* timmar samt för två veckor i följd *108* timmar.

2 mom. I arbete som avses i 1 § under 2) må arbetsgivare icke använda arbetare till arbete under längre tid, raster oräknade, än för dygn 10 timmar samt för två veckor i följd *96* timmar eller ock vad angår veckor, vilkas första söckendag infaller under tiden april—september, *106* timmar, därest arbetstiden under året i övrigt begränsas till högst *86* timmar för två veckor i följd.

(i utskottets förslag:)

1 mom. I arbete som avses i 1 § under 1) må arbetsgivare icke använda arbetare till arbete under längre tid, raster oräknade, än för dygn 10 timmar samt för vecka,

om första söckendagen i veckan infaller i januari, februari eller december, *46* timmar,

om första söckendagen i veckan infaller i mars, oktober eller november, *51* timmar och

om första söckendagen i veckan infaller under tiden april—september, *56* timmar;

dock må beträffande högst tolv sådana veckor, som sist nämnts, veckoarbetstiden utsträckas till *58* timmar.

2 mom. I arbete som avses i 1 § under 2) må arbetsgivare icke använda arbetare till arbete under längre tid, raster oräknade, än för dygn 10 timmar samt för två veckor i följd *106* timmar eller ock vad angår veckor, vilkas första söckendag infaller under tiden april—september, *112* timmar, därest arbetstiden under året i övrigt begränsas till högst *100* timmar för två veckor i följd.

Herr **Hansson, Sigfrid**: Jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag med uteslutande av det stycke, som har följande lydelse: »dock må, när

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

arbetare användes uteslutande till djurskötsel, arbetstiden icke överstiga för dygn 9 timmar samt för två veckor i följd 108 timmar.» Denna uteslutning nödvändiggöras med hänsyn till det förut fattade beslutet. Jag yrkar alltså bifall till Kungl. Maj:ts proposition med denna ändring.

Herr Westman: Herr talman! Då paragrafen enligt utskottets förslag medger en anpassning av arbetstiden efter de säregna förhållanden, som råda inom jordbruket, och dessutom innebär, att arbetstidens längd bestämmas på ett sådant sätt, att man har större säkerhet för att jordbruket kan bära detta än vad fallet är enligt Kungl. Maj:ts proposition, ber jag att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att beträffande den nu ifrågakvarande paragrafen yrkats dels att densamma skulle godkännas enligt utskottets förslag, dels ock, av herr *Hansson, Sigfrid*, att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit, men med utelämnande av sista punkten i 1 mom., så lydande: »dock må, när arbetare användes uteslutande till djurskötsel, arbetstiden icke överstiga för dygn 9 timmar samt för två veckor i följd 108 timmar.»

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på godkännande av utskottets förslag till paragrafens lydelse vara med övervägande ja besvarad.

5 §.

1 och 2 mom. i denna paragraf lydde:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

1 mom. Arbetsrådet må, när skäl därtill äro, medgiva att den i 4 § angivna arbetstiden utan att förlängas, för år räknat, fördelas på annat sätt än i nämnda paragraf sägs.

2 mom. Finnes i visst fall av synnerliga skäl påkallat att arbetstiden utsträcker längre, för år räknat, än i 4 § sägs, äger arbetsrådet lämna medgivande därtill.

(i utskottets förslag:)

1 mom. Därest den längsta arbetstid, som jämlikt 4 § 1 mom. eller endera bestämmelsen i 2 mom. av samma paragraf må uttagas under veckor, vilkas första söckendag infaller i februari eller mars, å någon ort eller i något företag skulle finnas icke vara tillfyllest, må arbetsgivare under högst tre perioder, vardera perioden omfattande två veckor, förlänga denna arbetstid med $2\frac{1}{2}$ eller 5 timmar i veckan under förutsättning att motsvarande förkortning av arbetstiden ägt rum under de veckor, vilkas första söckendag infallit i november eller december året förut.

2 mom. Finnes i annat fall av synnerliga skäl påkallat att arbetstiden anordnas på annat sätt eller utsträcker längre, för år räknat, än i 4 § sägs, äger arbetsrådet lämna medgivande därtill.

Herr Hansson, Sigfrid: Fente paragrafen medger möjlighet att fördela arbetstiden på annat sätt än som närmare bestämmas i § 4. Kungl. Maj:t utgår från att en sådan avvikelse från § 4:s bestämmelser skall förutsätta ett

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

beslut av arbetsrådet, medan utskottets förslag vill överlämna åt arbetsgivarna att själva avgöra den saken. Propositionen bygger på ett yttrande av arbetsrådet. Jag ber att få hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts förslag beträffande § 5.

Herr Westman: För att göra denna paragrafs tillämpning så smidig som möjligt, är det ju — med hänsyn till att de arbetstidsregler, som det är fråga om, skola tillämpas under spridda, vitt olika förhållanden i landet — nödvändigt att göra en uppmjukning i Kungl. Maj:ts förslag. Detta har utskottet gjort, och jag tror inte, att det kommer att medföra några som helst sociala olägenheter för arbetarna. Jag ber att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av den under behandling varande paragrafen samt vidare därpå att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

6 §.

Godkändes.

7 §.

2 mom. i denna paragraf hade följande lydelse:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Finner arbetsgivare i annat fall än som avses i 6 § med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete å övertid, vare därtill berättigad för högst 48 timmar under loppet av fyra veckor och 200 timmar under loppet av ett kalenderår.

(i utskottets förslag:)

Finner arbetsgivare i annat fall än som avses i 6 § med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete å övertid, vare därtill berättigad för högst 48 timmar under loppet av fyra veckor och 200 timmar under en tidrymd av tolv månader i följd.

Herr Hansson, Sigfrid: Jag ber att få hemställa om bifall till den lydelse av § 7, som finns i Kungl. Maj:ts förslag och som ansluter sig till ett yttrande av socialstyrelsen.

Herr Westman: Herr talman! Jag ber att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på godkännande av den nu förordragna paragrafen samt vidare på paragrafens godkännande med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit; och förklarades den förra propositionen, som upprepad, vara med övervägande ja besvarad.

8 §.

Denna paragraf var så lydande:

Rörande arbetares användande till arbete å övertid enligt 6 eller 7 § åligger det arbetsgivaren att senast den första söckendagen i näst därpå följande kalendervecka eller, därest då icke kan avgöras huruvida arbetstiden är att hänföra

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

till sådan som avses i nämnda lagrum, så snart sådant kan bedömas, göra anteckning i särskild journal, upprättad enligt formulär som fastställs av arbetsrådet. Nämnda myndighet äger dock föreskriva att anteckning om arbete å övertid får verkställas å annan tid och på annat sätt än nu angivits. I fråga om sådant arbete å övertid som avses i 7 § 1 mom. är arbetsgivaren icke pliktig att göra dylik anteckning, där övertiden finnes behörigen upptagen å arbetstidsschema, anslaget å arbetsstället och angivande tiden för det dagliga arbetets början och slut.

Arbetare äge rätt att själv eller genom utsedd representant på anfordran erhålla del av övertidsjournalen såvitt honom rör.

Beslut av arbetsrådet enligt 6 § skall biläggas journal eller annan handling, däri anteckning enligt första stycket skall göras, och skall journalen eller handlingen jämte bilagda beslut förvaras å arbetsstället under minst tre år, räknat beträffande journalen eller handlingen från den tid då sista anteckningen gjordes däri och beträffande beslutet från detsammes datum.

Beträffande förevarande paragraf hade reservation anförts av herr *Gardell* i Gahns, som yrkat,

A. att utskottets yttrande i fråga om 8 § skulle erhålla den ändrade lydelse, reservationen visade;

B. att 8 § i utskottets lagförslag skulle erhålla följande lydelse:

Rörande arbetares — — — (lika med utskottets förslag) — — — och slut.

Arbetare äge rätt att själv eller genom utsedd representant på anfordran erhålla del av övertidsjournalen såvitt honom rör i vad densamma avser de senast förflutna tre månaderna.

Beslut av — — — (lika med utskottets förslag) — — — detsammes datum.

Herr Mannerskantz: Här har herr *Gardell* i Gahns anmält en reservation, som går ut på att arbetarna skola ha rättighet att taga del av anteckningarna i övertidsjournalen, och därom är inte annat än gott att säga, men för att det inte skall kunna tänkas, att denna rätt skall kunna användas i trakasserande syfte, har han föreslagit, att det skall gälla bara för de sista tre månaderna. Detta anser jag vara riktigt. Annars skulle det samlas på hög för tre års tid, och då skulle man kunna tänka sig, att en arbetare, som kanske blivit osams med sin arbetsgivare och flyttat, efter flera år kan komma tillbaka och ställa till någonting, som skulle kunna vara alldeles onödigt. Då han ju, genom det förslag, som herr *Gardell* har framlagt, ändå får sin önskan uppfylld att kunna kontrollera, att journalen är riktigt förd, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till paragrafen i denna utformning.

Herr Westman: Jag medger, att denna tid av tre år kan förefalla vara alltför lång, men det har mött stora svårigheter att vidta en jämkning därav. Under alla omständigheter är den tid, som herr *Gardell* föreslagit, nämligen tre månader, alltför kort, ty det kan ju, som vi veta, förekomma en överflyttning av arbetstid från den ena årstiden till den andra, och då blir den tidrymd av tre månader, inom vilken arbetarna skola ha rättighet att framställa anmärkning, alltför knapphändig. Jag måste därför hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Hansson, Sigfrid: Även jag ber att i detta fall få yrka bifall till utskottets hemställan. Jag vill bara därtill tillägga, att jag tycker, att det

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

var en fullständigt obegriplig misstänksamhet mot lantarbetarna, som kom till uttryck i det anförande, som herr Mannerskantz nyss höll. Förut ha vi under debatten fått höra ganska nedslående skildringar av lantarbetarna i fråga om deras kvalitet och arbetsförmåga, och nu vill man ytterligare lasta dem för att de skulle vara böjda för att söka gräl i onödan. Jag tror, att detta är en obefogad misstanke mot lantarbetarna.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med föreliggande yrkanden propositioner, först på godkännande av den nu ifrågasvarande paragrafen samt vidare på godkännande av den av herr Gardell i Gahns därom anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

9 och 10 §§.

Godkändes.

11 §.

Denna paragraf hade följande avfattning:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas av *yrkesinspektionen*. Därvid skall i tillämpliga delar lända till efter rättelse vad som finnes stadgat rörande tillsyn å efterlevnaden av lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd.

(i utskottets förslag:)

Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas av *yrkesinspektionens befattningshavare*. Därvid skall i tillämpliga delar lända till efter rättelse vad som finnes stadgat rörande tillsyn å efterlevnaden av lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd.

Herr **Hansson, Sigfrid**: Jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag och åberopar även i detta fall socialstyrelsens yttrande.

Herr **Westman**: Skillnaden emellan Kungl. Maj:ts förslag och utskottets förslag är den, att enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle inspektionen över lagens efterlevnad tillkomma icke blott socialstyrelsen och dess yrkesinspektörer utan även hälsovårdsnämnderna ute i socknarna. Det kunde måhända vara erforderligt att ha inspektionen anförtrodd även åt hälsovårdsnämnderna, när lagen skulle få ett så vidsträckt omfattningsområde som enligt Kungl. Maj:ts förslag, men med den mera begränsade omfattning, som utskottet givit lagen, är det säkerligen alldeles tillräckligt, att yrkesinspektörerna få övervaka lagen. Hälsovårdsnämnderna kunna därför befrias ifrån denna uppgift.

Jag ber därför att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på godkännande av den under behandling varande paragrafen samt vidare därpå att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Återstående delar av ifrågasvarande lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut i avseende å lagförslaget.

*Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)**Punkterna B och C.*

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 53, i anledning av väckta motioner angående ändringar i lagen om utlännings rätt att här i riket vistas m. m.

Ang. kontrollen över inresande utlänningar.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft sju inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen motionerna i första kammaren nr 32 och nr 33, båda av herr *Bagge* m. fl., samt nr 284 av herrar *Branting* och *Fredrik Ström* ävensom motionerna i andra kammaren nr 114 och nr 115, båda av herr *Skoglund* m. fl., nr 603 av herr *Jacobson* m. fl. samt nr 604 av fru *Gustafson*.

I motionerna I: 32 och II: 114, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsammaste åtgärder i syfte att skärpa kontrollen över främlingsinvasionen i främsta rummet avseende: 1) en centralisering av kontrollväsendet; 2) införande av ökat passviseringstvång; samt 3) skärpning av straffbestämmelserna för underlåtenhet att fullgöra den i kungörelsen den 11 november 1927 (S. F. S. 333) stadgade anmälningsplikten.

Motionerna I: 33 och II: 115, vilka jämväl voro likalydande, utmynnade i en hemställan, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning om genomgående revision i viss i motionerna antydd riktning av alla gällande bestämmelser angående utlännings rätt att här i riket idka handel och driva näring ävensom angående kontrollen över här arbetande utländska handelsresande, ävensom att Kungl. Maj:t vid prövning av ansökningar om svenskt medborgarskap måtte beakta vissa anmärkningar, som framstälts i motionerna.

I motionerna I: 284 och II: 604, vilka ävenledes voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen, med beaktande av vissa i motionerna angivna önskemål och riktlinjer, avseende lagbestämmelser rörande politiska flyktingar, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om revision av lagen den 2 augusti 1927 om utlännings rätt att här i riket vistas jämte därmed sammanhängande författningar.

Slutligen hade i motionen II: 603 föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära skyndsamt utredning om behovet av en reviderad svensk invandringslag, vilken bland annat borde upptaga vissa skärpningar av nu gällande kontrollbestämmelser för avhjälpande av brister i nu gällande system, vilka i motionen påpekats, ävensom biologisk invandringskontroll, varjämte statsmakterna skulle övervaka, att invandringskontrollen så handhades, att endast med oss i nationalitetshänseende närstående invandrare tillätes inkomma i riket.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen, i anledning av motionerna I: 32, II: 114 och II: 603, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa utredning angående tekniska förbättringar av kontrollen över inresande utlänningar, varvid dock borde tillses, att kontrollen bleve så anordnad, att den ej försvårade samfärdseln mellan de nordiska länderna för deras medborgare;

Ang. kontrollen över invresande utlänningar. (Forts.)

B. att motionerna I: 32, II: 114 och II: 603, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

C. att motionerna I: 33, I: 284, II: 115 och II: 604 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Herr Branting: Herr talman! Jag har jämte några kamrater tillåtit mig framställa vissa önskemål beträffande lagstiftningen om utlännings rätt att här i riket vistas. Vi ha förmenat, att det är av behovet påkallat att beträffande den lilla grupp, som kallas för politiska flyktingar, få till stånd en lagstiftning, som är mera human och mera praktisk än den, som nu gäller. Men andra lagutskottet har tydligen funnit allting vara tämligen bra som det är på detta speciella område. I varje fall har utskottet icke velat vara med om vår framställning om en revision av nu gällande utlänningslag. Utskottet har inskränkt sig till ett rent platoniskt uttalande. Det heter på sid. 22 i utlåtan- det: »Utskottet anser för sin del, att, med tillämpning av de för utlänningsars vistelse härstädes i allmänhet gällande bestämmelserna, politiska flyktingar böra erhålla ett sådant bemötande, att under iakttagande av vårt eget lands intressen berättigade humanitära hänsyn bliva tillgodosedda.» Någon framställning till Kungl. Maj:t om lagförbättring synes utskottet alltså icke vilja vara med om.

Det är visserligen sant, att den nu gällande utlänningslagen icke har giltighet längre än till den 31 december 1937. Sedan måste det komma en ny lag, och enligt min mening hade det varit bra, ifall riksdagen vid detta tillfälle och i anledning av de väckta motionerna givit sin anslutning till vissa önskemål, som därvidlag ha framställts. Så har nu emellertid icke skett.

Jag för min del kan inte hjälpa, herr talman, att det är med en viss bitterhet, som jag konstaterar denna utskottets ståndpunkt. Här ha vi nu i Sverige gått och solat oss i beröm och beundrande ord från alla möjliga utländska iakttagare. Vi ha fått höra så mycket vackert om den högtstående svenska demokratin och om det kultiverade, välordnade, fria svenska samhället, som har framställts som ett slags Lycksalighetens Ö för den övriga världen. Omständigheterna ha ju onekligen varit oss ganska nådiga. Vi ha mått tämligen gott här i landet, under det att man haft det mycket svårt på andra håll, under det att människor i vårt omedelbara grannskap fått genomgå svåra lidanden. Vi ha åtnjutit lugn och ordning, under det att ganska nära oss, söderut, rätt och humanitet ha upphört att reglera den sociala samlevnaden. Hos oss har hjälpligt nog den invanda friheten respekterats, under det att befolkningen i Tyskland har utsatts för en sådan terror, att kanske snart de allra flesta under trycket därav ha upphört att leva ett normalt och människovärdigt liv. Ifrån vår behagliga plats på parkett ha vi kunnat betrakta, hur hela stora befolkningslager ha utsatts för en sådan förföljelse, att massor av människor ha föredragit landsflyktens elände framför den tortyr och undergång, som de kunnat vänta sig i det land, som har upphört att vara deras fädernesland.

Det förefaller inte mig orimligt, herr talman, att under sådana förhållanden begära, att vi, som ha det så lyckligt ställt, skulle visa oss en smula hjälpsamma och förstående mot dem, som ha det svårt. Här i Sverige har man också sett en mängd rörande exempel på, hur enskilda personer eller sammanlutningar ha förstått att visa hjälpsamhet emot de politiska flyktingarna. Men vårt officiella ansikte, lagens uppsyn, som vi vända emot dessa olyckliga, blir alltför ofta ingenting annat än en ganska brutal och stupid polisfysionomi. Jag vill i det sammanhanget begagna tillfället att ge en värdsam eloge åt herr justitieministern personligen, som i en mängd konkreta fall har gjort vad på

Ang. kontrollen över inresande utlännningar. (Forts.)

honom ankommit för att lägga till rätta de underlydande myndigheternas för all del fullt lagliga trakasserier emot flyktingarna. Jag vill ge uttryck för den övertygelsen, att den svenska utlänningslagens bryskhet gentemot flyktingarna icke på något sätt motsvarar, vad den övervägande delen av svenska folket finner vara rättvist och billigt.

Det saknas ju officiella siffror beträffande antalet politiska flyktingar i Europa, men man har beräknat, att enbart ifrån Tyskland sedan Hitlerregimens tillkomst kommit en ström, omfattande mellan 80,000 och 100,000 människor. Därtill komma flyktingarna från Saarområdet, omkring 3,000, från Österrike, Italien, Ungern, Balkanländerna och andra. Sammanlagda antalet torde därför säkerligen uppgå till betydligt över 100,000. Av socialstyrelsens redogörelse till utskottet framgår, att det totala antalet utlännningar i Sverige uppgår till 7,036 människor. Men antalet egentliga politiska flyktingar i vårt land med uppehållstillstånd torde enligt socialstyrelsen icke överstiga ett eller annat hundratal. Härtill kommer sedan ett antal judiska flyktingar. Inofficiella beräkningar uppskatta det totala antalet till omkring 800. Om man håller sig till socialstyrelsens beräkningar och antar, att det finns en ungefärlig mängd av 500 politiska flyktingar i Sverige, så kommer man sålunda till det resultatet, att det rika, välmående och lyckliga Sverige av den väldiga flyktingströmmen ifrån Tyskland inte har absorberat mer än omkring $\frac{1}{2}$ procent. Resten har herbärgerats av den övriga världen.

En halv procent alltså av dessa olyckliga har letat sig hit. Några hundratal jagade, förtvivlade, ruinerade och ofta även fysiskt misshandlade människor ha hamnat här. Men här anser man sig inte böra hjälpa dessa en smula till rätta mer än vad som sker på enskilt initiativ. Man vill inte ens erkänna, att det är någon *skillnad* emellan dessa politiska flyktingar och de 6,500 andra utlännningar, som uppehålla sig här fullt frivilligt, i affärssyfte eller förvärvssyfte, och som när som helst kunna resa hem igen till sina länder. Men det är verkligen, såvitt jag förstår, en stor skillnad emellan dessa olika kategorier. Av den ena gruppen kan man skäligen begära allehanda legitimationshandlingar, giltiga pass, viseringar och dylikt. Att uppställa formellt precis samma regler och krav gentemot den lilla gruppen politiska flyktingar förefaller mig vara oskäligt.

Vi ha som sagt kasserat in all den beundran, som de sista åren har strömmat emot det lyckliga Norden, men när det sedan gäller att i praktiken visa, att här verkligen härskar en vidsynt och generös anda och en smula solidaritet med den övriga mänskligheten, då framträder ett visst drag av trångsynthet och nationell egoism. Man säger, att de mätta inte kunna förstå de hungriga, och på samma sätt förefaller det vara riktigt, att de välsituerade, trygga borgarna i skötet av sitt välmående fosterland inte kunna på något vis sätta sig in i vad det vill säga att höra till de hemlösa politiska flyktingarnas skara. Det heter ganska vackert i socialstyrelsens yttrande beträffande de egentliga politiska flyktingarna, att rätt ej synes böra förvägras dessa att uppehålla sig i riket. Men det meddelas också, att styrelsen enligt numera allt oftare tillämpad praxis bifaller ansökan om uppehållstillstånd för viss begränsad tid, men därvid meddelar att *förlängning* av tillståndet icke kan påräknas. Det är just på det sättet det går till! Efter en tids rast måste vederbörande resa vidare igen, till nästa land. Och där utspelas samma tragiska historia. På det sättet jagas dessa människor ifrån land till land, och någon verklig fristad kunna de ingenstädes finna. Det är detta system, som kallas att »avveckla» de politiska flyktingarna. Socialstyrelsen skriver — mänskligt och vackert: »tvekan kan ibland råda, huruvida en föregiven flykting bör avvecklas eller ej». — Jag

Ang. kontrollen över inresande utlänningar. (Forts.)

undrar, hur vederbörande själva skulle känna det, om de bleve »avvecklade» på det där sättet? Jag har sett en del sådana där procedurer på nära håll, och jag försäkrar herrarna, att man inte känner sig så särdeles stolt å det svenska samhällets vägar, när man måste förklara för dessa människor, att här finns ingenting att göra, det är bara att resa vidare till nästa land, och hittar ni ingenting annat, kan ni alltid möjligtvis försöka i Sydamerika!

Någon kanske menar, att det härvidlag har rört sig om s. k. samhällsfarliga politiska agitatorer, som bara ha sig själva att skylla för sina svåra öden. Men det är tvärtom enligt min mening på det sättet, att de grupper, som äro politiskt aktiva — dem är det på sätt och vis mindre synd om. De ha i alla fall någon hållpunkt kvar i livet, fastän de ha blivit berövade sitt hem och sitt land. De ha sin tro, de ha en fast linje att följa, ett politiskt mål att eventuellt offra sig för. Men många av de politiska flyktingarna ha så småningom blivit ingenting annat än tröttkörda, rotlösa människospillror, som på det mest meningslösa sätt bli kringkastade och hundsvotterade av dessa makter, som kallas för stater, vilkas territorier de ju gudbevars inte äga någon »rätt» att vistas på, men där de i alla fall måste vistas, eftersom de inte kunna bosätta sig i luften.

När man ser, hur dessa flyktingar behandlas och ha det, så vet man verkligen inte, om de mera äro offer för den officiella grymheten eller den officiella dumheten. Men jag skulle väl förstå, om dessa människor, ifrån att ofta ha varit socialister, så småningom gå över till att bli rena anarkister. De få som regel lära känna staterna ifrån ingen annan sida än såsom polisstater.

Jag vill tillåta mig att ge herrarna några konkreta exempel på, hur det går till i praktiken i vårt land, när det kommer några politiska flyktingar hit utan ordentliga papper. Dessa exempel visa enligt mitt förmenande, att nu gällande och tillämpliga bestämmelser inte bara äro ganska hårda och inhumanitära, utan också ofta leda till en rad fullkomligt meningslösa trakasserier.

Jag tar fallet *Semmelhack*, från Hamburg. Han kom som flykting till Kiruna i februari 1934, anmälde sig omedelbart hos polismyndigheten med begäran om främlingspass och uppehållstillstånd. Hans försörjning garanterades för minst 1 ½ år framåt genom familjer, som förklarat sig villiga att ge honom mat, husrum, kläder och dylikt. Men landsfiskalskontoret beslöt, att Semmelhack inom åtta dagar skulle lämna landet. När avvisningen inte kunde efterkommas beslöt länsstyrelsen, att Semmelhack skulle förpassas ur riket, emedan han, som det hette, »uppehöll sig här i landet utan att vara försedd med vederbörlig legitimationshandling samt uraktlåtit att efterkomma honom meddelat föreläggande att avresa från riket». Så småningom meddelades, att »Kungl. Maj:t finner ej skäl göra ändring i överklagade beslutet», men samtidigt förordnades, att med verkställigheten av ifrågavarande förpassningsbeslut skulle anstå till den 1 augusti 1934. Då Semmelhack enligt Kungl. Maj:ts beslut icke mot sin vilja fick föras till Tyskland kunde förpassning inte heiler genomföras detta datum, och han vistas därför fortfarande i Kiruna.

Att jag tog upp detta fall skedde för att fasta herrarnas uppmärksamhet på, hur de underordnade polismyndigheterna gå till väga. Det fanns här ett beslut av länsstyrelsen, att mannen, intill dess förpassningen kunde verkställas, skulle stå under uppsikt. Till den 1 augusti 1934 fick därför Semmelhack anmäla sig en gång dagligen hos polisen. Även sön- och helgdagar. Efter denna dag ökades anmälningsplikten till *fem gånger om dagen*. Först efter upprepa- de påstötningar ifrån befolkningen i Kiruna, och hänvändelser till regeringen i Stockholm, minskades anmälningsplikten, först till fyra gånger och så småningom till två gånger om dagen. Detta är ju fullkomligt meningslösa trakasserier.

Ang. kontrollen över inresande utlänningar. (Forts.)

Jag tar fallet *Sager*. Han flydde från Tyskland efter att länge ha suttit i koncentrationsläger, där han utsatts för svår misshandel. Han inkom i landet utan att inneha pass. Av polisen blev han anhållen, fotograferad från olika håll, fingeravtryck togos och skickades bland annat även till Lübeck, hans hemstad, och till fingeravtryckscentralerna i Berlin och Stockholm. Han fick i sinom tid det vanliga föreläggandet, på grund av att han saknade pass, att senast visst datum ha lämnat landet. När icke föreläggandet kunde efterkommas, beslöt länsstyrelsen, att han skulle förpassas ur riket. Enligt uppgift fruktade han, på grund av ett yttrande av en polisman i Göteborg, att han skulle återsändas till Tyskland. Han flydde därför från Göteborg till Stockholm. När han kom hit, *häktades* han, anklagades för att ha deltagit i politisk verksamhet, riktad mot nationalsocialismen i Tyskland, hölls fängslad i rannsakningsfängelset å Kungsholmen i två månader och frigavs därefter, då utvisningen icke kunde verkställas. Han vistas nu i en stad i landsorten, där de tre största fackföreningarna, ordföranden i arbetslöshetskommittén, ordföranden i kommunalnämnden och ordföranden i socknens socialdemokratiska partiorganisation ha understött ansökan till socialstyrelsen om uppehålls- och arbetstillstånd. — Det är på detta sätt myndigheterna göra vad de kunna, för att det skall bli svårt för flyktingarna, medan enskilda personer och organisationer förstå och hjälpa dem.

Vi ha fallet *Preuss*. Han häktades våren 1933 i Tyskland och insattes i koncentrationslägret Sonnenburg, frigavs och flydde till Sverige i oktober 1934. Han anlände till Södertälje den 19 november 1934 efter att ha vandrat genom landet, varunder han på olika platser fått mat och husrum gratis av människor, som ville visa hjälpsamhet mot en flykting. Han anmälde sig omedelbart hos polisen i Södertälje, där han *anhölls*. I stadsfiskalens rapport om denna sak heter det: »Vid övervägande av vad sålunda förekommit fann jag, att ovannämnde Preuss skulle» — enligt viss paragraf — »såsom *utländsk lösdrivare* behandlas, varför han, då det kunde skäligen befaras, att han skulle avvika, på grund av stadgandet i samma lags 33:e § omhändertogs och insattes i stadshäktet här i staden, i avvaktan på Kungl. Maj:ts befallningshavandes förordnande om hans eventuella utvisning.» Sedermera överfördes denna som »lösdrivare» behandlade människa till kronohäktet å Långholmen, där han fick kvarstanna i häkte till den 23 december samma år. Polismyndigheterna togo upprepade gånger fingeravtryck och fotografier av honom. Efter det han genom regeringens ingripande frigivits från Långholmen, måste han regelbundet anmäla sig tre gånger i veckan hos polisen. Till Kungl. Maj:t ingavs en skrivelse, vari hemställdes, att Preuss åtminstone skulle erkännas som *politisk flykting* och inte behandlas som utländsk lösdrivare. Konungens befallningshavande i Stockholms län fasthöll vid stadsfiskalens i Södertälje påstående, att Preuss' mottagande av hjälp vore att betrakta som bettleri, och förordnade den 12 februari 1935, att han skulle utvisas ur riket. Beslutet överklagades, men fastställdes av högsta domstolen. Enär utvisningen inte kunnat verkställas befinner sig mannen fortfarande i riket. — Det var alltså först efter en serie av häktningsåtgärder, skriftväxlingar och dumma trakasserier, som man sedan i alla fall såg sig föranlåten att låta vederbörande vara kvar här i landet.

Blott ett par exempel till! Det var en politisk flykting *Karl Stannek*, som kom till Landskrona. Han fick sedvanligt föreläggande att lämna landet, därför att han saknade legitimationshandlingar. Länsstyrelsen i Malmöhus län fattade beslut om förpassning. När föreläggandet inte kunde efterkommas, har han emellertid fått stanna kvar. Hans hustru, en mycket sjuklig kvinna, besökte sin man i Landskrona under tiden 5—30 september 1935.

Ang. kontrollen över inresande utlänningar. (Forts.)

När hon sedan kom tillbaka till Hamburg, hade de tyska polismyndigheterna under tiden utrymt hennes bostad och fört makarnas fyra minderåriga barn till uppfostringsanstalt. En väninna till henne meddelade, att hon var eftersökt av polisen, som misstänkte henne för delaktighet i mannens politiska verksamhet. Blotta förbindelsen med emigranter är belagd med straff i Tyskland. Därför gav denna kvinna sig åter ut ur landet och anlände till Landskrona den 5 oktober 1935. Hon har av polisen fått föreläggande att lämna landet. »Då hustrun ej är att betrakta som politisk flykting, samt då hon ej äger medel till sin försörjning, kan polisen författningsenligt ej tillstyrka bifall till hennes ansökan om uppehållstillstånd. Magistraten delar denna uppfattning och avstyrker bifall till det sökta uppehållstillståndet.» Beträffande försörjningen är i detta fall att märka, att den garanteras av en speciell flyktingkommitté, som ger familjen husrum och visst belopp i veckan till dess uppehälle.

Jag tar ett annat fall: En man och en kvinna — namnen äro okända — tyska medborgare, enligt egen uppgift flyktingar, kommo på hösten 1933 i en roddbåt till Limhamn. De landstego vid 7-tiden på kvällen, enligt en berättelse i Sydsvenska kuriren den 8 februari 1934, och vände sig till tidningen Arbetet. Där erhöilo de anvisning till fiskeritillsyningsmannen i Limhamn, av vilken de fingo mat och pengar, och tillbragte natten i båten. Enligt deras egen uppgift hade de varit på väg tre veckor ifrån Tyskland. Dagen efter ankomsten förde kustvakten dem till polisstationen. Då de saknade pass, rapporterades saken till kriminalpolisen, som »omhändertog» de båda flyktingarna. Klockan 2 på eftermiddagen erhöilo de besked om *avvisning* och måste i sin lilla båt — som för övrigt också fotograferades — åter bege sig i väg från svenska kusten. Trots efterforskning i Sverige och Danmark har ingenting kunnat erfaras vidare om dessa flyktingars öde.

Det är fall som dessa och många andra liknande, som ha motiverat kravet på att vi här i landet skulle få en fast legaliserad, human och förnuftig ordning i fråga om behandlingen av de politiska flyktingarna — en kategori människor, som vi tydligen ha att räkna med såsom en bestående institution under många år framåt. Dessa flyktingar äro ju i alla fall inte flera än att vi skulle kunna kosta på oss att gentemot dem föra en anständig och Sverige värdig politik.

Jag vill i denna fråga tillåta mig att särskilt vädja till vad som kan finnas kvar i denna kammare av *gammal liberal anda*. Jag minns en tid långt före kriget, när politiska flyktingar voro en rätt sällsynt företeelse i vårt land. Också då förekom visserligen ett ganska hårt polisregemente gentemot dem, men jag minns också, att det existerade på den tiden en stark liberal opinion, som vid sidan av socialdemokratien slog vakt omkring asylrättens princip, vars upprätthållande på den tiden ansågs som en heder för landet. Jag minns t. ex. affären Tscherniak, där den unge advokaten Eliel Löfgren gjorde en mycket energisk insats. Jag vill hoppas, att det ännu finns någonting kvar av denna inställning, och jag vill hoppas, att första kammaren i denna fråga vill representera något av det upplysta vett, varöver den ibland berömmar sig.

Därför, herr talman, skall jag be att få sluta med att yrka bifall till klämmen i motion nr 284.

Herr Westman: Herr talman! Den föregående ärade talaren har ju alldeles rätt däri, att de stora politiska omvälvningar, som ägt rum i Europa under de senaste åren, skapat ett flyktingsproblem av större och svårare karaktär, än vad man förut har haft att sysselsätta sig med i Europa. Den ärade talaren framhöll själv, att det begrepp »politiska flyktingar», varmed han ope-

Ang. kontrollen över inresande utlänningar. (Forts.)

rerade i sitt anförande, är någonting alldeles nytt. Detta begrepp omfattar inte bara sådana, som aktivt genom sina egna handlingar ställt sig i konflikt med de politiskt härskande i sitt hemland, utan det omfattar också sådana, som på grund av den lagstiftning, vilken tillkommit i samband med införandet av vissa politiska system i olika länder, blivit berövade möjligheten att existera i sitt hemland. Denna sista kategori innefattades ju icke i begreppet politiska flyktingar, när man talade om dem på den liberala tiden. Den kategorien fanns inte, när den unge advokaten herr Eliel Löfgren intresserade sig för de politiska flyktingarna, utan det är något nytt, som tillkommit och som gör problemet mera elakartat än tidigare.

Om man ser efter, vad den ärade motionären föreslagit i sin motion, till vilken han yrkar bifall, finna vi, att han i vårt land har velat införa någonting, som icke finns i något annat civiliserat land. När man talar om »asylrätt» innebär detta nämligen en rätt för vederbörande stat att inom sina gränser hysa politiska flyktingar i den omfattning och under de villkor, som staten själv bestämmer. Men det finns ingenstädes någon rätt för politiska flyktingar att kräva att få vistas på en främmande stats territorium. Det finns således inte någon asylrätt i den meningen, att flyktingen skulle ha någon självständig rätt. Det är emellertid en sådan rätt, som nu herr Branting vill införa i vår lagstiftning.

Det har förefallit utskottet, som om Sverige, utan att förlora sitt anseende att vara en civiliserad stat, skulle kunna avvisa detta förslag. Sverige kommer även utan att tillmötesgå herr Brantings förslag att kunna bibehålla sin plats i kretsen av civiliserade nationer, utan att någon kan göra anspråk på att intaga en mera vidhjärtad hållning i sin lagstiftning än vad Sverige gör.

Jag ber vidare att få erinra därom, att den ärade talaren i sitt anförande starkt underströk, att man skulle tillerkänna en politisk flykting rätt att inkomma till Sverige, oaktat han icke ägde någon legitimationshandling. Det föreföll, som om den ärade talaren ansåg, att myndigheterna vore av lagen förhindrade att låta en person inkomma i Sverige, om han saknade legitimationshandling. Men så är icke fallet, utan om en person kommer till detta land utan vederbörlig legitimationshandling, så beror det på myndigheternas prövning, om han skall avvisas eller inläppas. Det förefaller mig, som om det inte finns tillräckliga skäl förebrogta för att vi skulle taga under övervägande att i vår lagstiftning införa de ändringar, som den ärade talaren påyrkade.

Vi få i stället rikta vår uppmärksamhet på frågan om lagens tillämpning. Som herrarna hörde, anförde den ärade talaren åtskilliga fall, i vilka det inte kunde vara fråga om, att det skulle vara lagen, som hade orsakat dessa flyktingar lidanden på grund av sina uttryckliga påbud, utan det var fråga om det sätt, på vilket lagen hade tillämpats.

Vad då först beträffar tillämpningen av medgivanden för politiska flyktingar att inkomma i vårt land, ber jag att få erinra därom, att när det gäller en så talrik kategori av människor som de politiska flyktingarna utgöra, då man ger begreppet den innebörd, som herr Branting gav det, så uppkommer, ifall man släpper in dem här i landet, med nödvändighet försörjningsfrågan. Den frågan har ju socialstyrelsen inte kunnat förbise, och man måste ställa sig mycket tveksam, huruvida det kan vara rätt, att man för att bereda utkomstmöjligheter för en person, som t. ex. av raspolitisk lagstiftning har förhindrats att utöva sin verksamhet som läkare eller advokat i sitt eget hemland, fråntar en svensk hans möjligheter att göra sina kunskaper fruktbärande inom vårt land och berövar honom hans utkomstmöjligheter. En landsman skulle väl ändå stå vårt hjärta lika nära som en utlänning, och en svensk

Ang. kontrollen över inresande utlänningar. (Forts.)

som svälter erbjuder väl ett lika beklagansvärt skådespel som en utlänning som svälter. I varje fall har socialstyrelsen inte kunnat bortse från denna synpunkt, då det gäller att pröva ansökningarna om inresetillstånd hit till Sverige för en hel del personer, som velat komma in i detta land, och bland dem också sådana, som äro politiska flyktingar i herr Brantings mening. Egentligen borde konsekvensen vara den, att om socialstyrelsen tillmötesgår herr Brantings önskan att släppa in ett stort antal politiska flyktingar här i Sverige, borde man också på statens bekostnad underhålla dem här, så att de inte konkurrera ut svenskar från deras levebröd.

Emellertid vill jag inte yttra sig om tillämpningen av lagen i de fall, som herr Branting berörde. Han framförde i sitt anförande en vördsam komplimang till justitieministern för det sätt, varpå denne handhar tillämpningen. Under sådana förhållanden är det väl allt skäl att herr Branting gör upp med justitieministern, huruvida det finns verklig anledning till klagomål över tillämpningen eller inte.

Jag ber att få understryka, att utskottet har ansett, att man i fråga om tillämpningen bör följa de grundsatser, utskottet angivit i sitt utlåtande på sid. 22 nederst och sid. 23 överst, vilket uttalande jag skall be att få läsa upp. Det lyder sålunda: »Utskottet anser för sin del, att, med tillämpning av de för utlänningars vistelse härstädes i allmänhet gällande bestämmelserna, politiska flyktingar böra erhålla ett sådant bemötande, att under iakttagande av vårt eget lands intressen berättigade humanitära hänsyn bliva tillgodosedda. En oefftergivlig förutsättning härför måste emellertid vara den, att utlänningen under sitt uppehåll här förhåller sig fullt neutral. Politisk agitation bör icke få förekomma. Ej heller böra stämplingar av något slag få bedrivas vare sig mot vårt eget eller annat land. Utlänning, som ej ställer sig till efterrättelse denna regel, som allmänt tillämpas, bör anses hava förverkat sin asylrätt.»

Jag vågar för min del, herr talman, uttala den bestämda meningen, att om dessa grundsatser här i Sverige tillämpas gent emot de politiska flyktingarna, kan vårt land anse att det fyller alla de krav, som kunna ställas på detsamma i fråga om tillämpning av asylrätten. Jag ber att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Björck, Wilhelm: Herr talman! Det är efter min mening en brist i vår svenska främlingslagstiftning, att det direkta handhavandet av uppehålls- och arbetstillstånd icke kommer under Kungl. Maj:ts prövning. Socialstyrelsen är härvidlag som bekant högsta myndighet. Inte desto mindre får även socialdepartementet rätt stark känning med hithörande frågor, och jag har haft anledning att under de senaste två åren sysselsätta mig med åtskilligt som härmed sammanhänger. Jag vill emellertid säga, att jag av socialstyrelsens handläggning av främlingsärenden har ett allmänt intryck, att styrelsen låtit humanitetsskäl tala.

Jag begärde emellertid inte ordet för att framhålla detta utan för att lämna några uppgifter rörande flyktingarnas verkliga antal här i landet. Såvitt jag kan finna av utskottets utlåtande, föreligga inte däri några sådana uppgifter, och vad herr Branting nämnde, stämmer inte med de undersökningar, som gjorts på sista tiden. Jag tror, att därvidlag har samarbete ägt rum mellan utrikesdepartementet och socialstyrelsen. Det är ju nämligen, herr talman, när man talar om flyktingar här, inte bara fråga om den yttersta tidens flyktingar, utan vi ha flyktingar i flera skikt. Vi ha finska flyktingar, ryska flyktingar och tyska flyktingar. Det är inte lätt på grund av de olika sätt, på vilka de redovisas, att prestera exakta siffror rörande deras antal. Man nödgas röra sig med rätt approximativa tal. Vidare måste man komma ihåg,

Ang. kontrollen över inresande utlännningar. (Forts.)

att på grund av vårt lands humana naturalisationsbestämmelser är en del av dessa flyktingar redan inkorporerad i den svenska samhällskroppen. Men då vi bedöma vad som faktiskt skett, är det naturligtvis riktigt att vi taga hänsyn till även de grupper, som hunnit bliva svenska medborgare. Då visar denna undersökning, att det finska flyktingsklientelet, vilket enligt uppgift praktiskt taget helt och hållet härstammar från 1918, uppgår till omkring 1,000 personer. Gå vi till det ryska klientelet, uppges det här i denna utredning, att detta snarare över- än understiger 2,000, och då är att märka, att därvidlag svenskbyborna inte räknas med, vilket rimligtvis bör ske, eftersom även de äro ryska flyktingar. Räknas de med, komma vi upp till en siffra av 3,000. Antalet tyska flyktingar, som för närvarande vistas här, uppges inte understiga 1,000. Vi ha alltså enligt den utredning som verkställts, i närvarande stund att antaga, att antalet flyktingar kan uppskattas till 4,500, eller, om svenskbyborna medräknas, till 5,500. Detta tror jag i alla fall är en så pass hög siffra, att man knappast har fog för att vårt land varit alltför njuggt gentemot flyktingarna. Jag vill som sagt poängtera, att av denna flyktingsgrupp är det bara en femtedel, som kommit under sista året, medan fyra femtedelar härröra från de två föregående åren.

Jag har, herr talman, endast velat anföra dessa siffror för att kammaren skall få en uppfattning om hur de myndigheter, som handhava denna sak, bedöma frågan om dessa emigranter.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Även jag vill understryka, att det finns ett synnerligt stort behov av att myndigheterna tillämpa gällande bestämmelser på ett mera humant sätt än som länge skett. Staten bör verkligen göra något mer än den nu gör för dessa olyckliga politiska flyktingars möjligheter att här finna en verklig fristad. Det är särskilt länsstyrelserna på vissa håll och deras underlydande polisorgan, vilka inte visa den mänskliga hänsyn, som man skulle kunnat förvänta. Jag vill bara peka på det fall, som nu i dessa dagar relateras i pressen: den tyske flyktingen, som blev utvisad till Polen. Därifrån måste han ju återföras hit, därför att myndigheterna för det första slarvat med hans papper i allra högsta grad, och för det andra emedan Polen inte vill ha honom.

Det är ganska tragiska livsöden, som dessa människor få undergå, och Sverige bör inte lägga sten på börda såsom ibland verkligen sker. Jag tror ju inte, att de högsta svenska statliga myndigheterna göra annat än vad de kunna, men de underordnade myndigheterna ha inte samma insikt och samma känsla som de förra efter vad man kan förstå. Man bör låta flyktingarna stanna här i landet, låta dem vara i fred och man bör så långt det är möjligt — ehuru man kanske inte alltid *kan* göra det — skaffa dem arbete eller studiemöjligheter. För många många år sedan kommo hit till Sverige landsflyktingar från Frankrike — det var hugenotterna — från Österrike, från Polen och från tsarens rike. Vi togo emot dem på ett vänskapligt och uppoffrande sätt, och vi hade endast nytta av detta. Ofta hyllade vi dem. Vi ha också berett både finska inbördeskrigets offer och bolsjevismens offer möjligheter att här kunna finna sig tillrätta och vida bättre än vad som skett med nazismens offer, dessa som ofta leva som jagade djur, även i vårt land i vissa fall.

Till de exempel, herr Branting anförde, skall jag lägga ytterligare tre. För ett par år sedan kom hit en dotter till en avliden tysk statsman. Hon var judinna och hade flytt från Tyskland. Hon var sjuk och utan medel till sitt uppehälle. Några personer här skaffade henne bostad och möjligheter att vistas och få vård för en kort tid. Men när den tiden var ute, och de ekonomiska möjligheterna voro uttömda, ville hon inte stanna här längre. Hon

Ang. kontrollen över inresande utlänningar. (Forts.)
hade haft stora svårigheter att kunna finna sig till rätta. Hon sökte arbete, men kunde inte få något. Hon vände sig då till Frankrike och reste dit. Även där måste hon snart uppge hoppet att kunna skaffa sig ett nytt fädernesland. Hon måste trots alla risker återvända till Tyskland, och sedan dess är hennes öde fullkomligt okänt. Ett annat fall, som jag också själv haft tillfälle att iakttaga, utgör en tysk landsflyktig professors öde. Han var en i sin vetenskap berömd man, som fått tillstånd att vistas i Danmark, men han behövde för vissa studier även komma till Sverige, närmast till Lund och bosatte sig i Malmö någon kort tid. Här hotades han ständigt med utvisning. Genom regeringens, särskilt justitieministerns ingripande kunde vi åtminstone för en tid hindra att han bortmotades, och han kunde sedan återvända till Danmark. Men jag har för hela mitt liv kvar en ytterst pinsam känsla av hur denne man, som ville studera i vårt land, jagades av de svenska myndigheterna på alla upptänkliga sätt och vis. De ville ovillkorligen med alla medel bli av med denne vetenskapsman.

Jag känner också ett fall liknande det som herr Branting berörde. Han talade om en man och en hustru, som från nazismens rike kommo till Sverige i en öppen båt och blevo skickade till sjöss igen. Jag har från trovärdiga vittnen från en annan del av landet hört en liknande berättelse, denna gång om en ensam man, som kom över till Sverige i en öppen båt. Eftersom han inte hade några legitimationspapper och någon möjlighet att visa varifrån han kom — han kunde tala tyska och sade sig vara flyktig — blev han tvingad att åter stiga i båten och ge sig bort från vår kust. Vart han tog vägen, vet ingen.

Jag måste säga, att då man hört detta och mycket annat, gör man sig den frågan, om vi utgöra ett kulturland eller om vi ännu äro ett barbarernas rike, i varje fall på detta område. Det är ofta man måste ställa sig tveksam, om vi ännu nått den grad av mänsklighet och kultur, som vi gärna vid högtidliga tillfällen vilja smycka oss med.

Jag måste, herr talman, för min del be att liksom herr Branting få yrka bifall till motionen 284 i förhoppning, att åtminstone en så pass betydande minoritet för åtgärder till förmån för de politiska flyktingarna skall visa sig förefinnas i denna kammare, att det kan kännas som en opinionsyttring ej minst i den riktning, som herr Westman berörde, nämligen i fråga om tillämpningen av de nuvarande främlingslagarna, i syfte att dessa skola bli mera humanitära och mera förnuftiga mot flyktingarna.

Herr Löfgren: Herr talman! Jag begärde inte ordet på grund av att jag apostroferats till följd av den tidigare befattning jag haft i ett speciellt ärende med en utlämnings- och utvisningsfråga, utan snarare därför att jag i olika egenskaper haft att göra med tillkomsten och tillämpningen både av utlämnings- och utvisningslagarna och utav den främlingslagstiftning, som antogs 1927.

Till en början får jag då uttrycka min tillfredsställelse över att både socialstyrelsen och utskottet tagit bestämt avstånd från de överdrifter, som enligt min mening förekomma i de motioner, vilka påyrka en skärpning av lagstiftningen och, innan vi få en ny lagstiftning, en skärpning i tillämpningen av den nuvarande. Överdrifterna gälla, såsom redan från något håll antytts, först och främst frågan om det antal utlänningar, som genom den så kallade främlingsinvasionen — ett uttryck tydande på en ren syndaflod av utlänningar — kommit hit och fått uppehålla sig i riket. Men vidare har den utredning, som kom till stånd just på grund av motionerna, också visat, att myndigheterna inte alls gjort sig skyldiga till någon slapphet i tillämpningen av lagen. Snarare ha myndigheterna gjort motsatsen. Det är klart, att tillämpningen kan just

Ang. kontrollen över inresande utlänningar. (Forts.)

på grund av bristande enhetlighet i kontrollen bli lokalt olika. Dock måste man i det stora säga, att man inte kan klandra myndigheterna för en oriktig tillämpning av lagbestämmelserna. Men dessa lagbestämmelser i sig själva ha i vissa fall visat sig vara så stränga, att de kanske onödigtvis ingripit mot somliga, vilka drabbats av dem. Svårigheter ha även följt av företeelser, som vi alla känna, och som icke kunnat förutses vid lagstiftningens tillkomst. Bristerna ha vidare, som jag nyss antydde, hängt ihop med den splittring i kontrollen, som man både i en del motioner och i utskottets utlåtande tagit sikte på. Utskottets utlåtande går ju ut på att man nu skall få dessa fel avhjälpta. Men önskvärdheten av större enhetlighet i kontrollen och bättre samarbete mellan myndigheterna, som utskottet sålunda tillstyrker, är *en* sak, och behandlingen av de sakliga reglerna för en utlännings rättigheter är en annan. De senare kunna enligt min mening knappast utan olägenhet och fara för allmän och enskild rätt överflyttas till en enda centralmyndighet, vilket tycks vara ett av högermotionärernas yrkanden. Stockholms handelskammare har i sitt yttrande framhållit att det är en fördel med den gällande ordningen, att de olika ärendena handläggas av den myndighet, som på varje särskilt område har med dessa ärenden att skaffa. Så måste frågor om utlännings handelsrätt avgöras av handelsdepartementet, utlännings- och andra rättsfrågor av justitiedepartementet, uppehålls- och arbetstillstånd med hänsyn till förefintlig kunskap om arbetsmarknaden av socialstyrelsen och så vidare.

Nu har det talats om tillämpningen inom det verksamhetsområde, som socialstyrelsen närmast har att göra med. Jag skall inte närmare ingå på detta, jag har därvid inte någon direkt anmärkning att framställa mot den centrala ledningen. Men jag skall taga ett exempel på praxis eller på den tendens, som gjort sig gällande under senare tid i avseende å utlännings närings- eller handelstillstånd. Kan man säga, att praxis är för släpphänt, då man på sista tiden börjat ifrågasätta rätten till någon som helst representation för utläning i ett aktiebolag, där han har aktiemajoriteten, och där han blivit ägare till denna majoritet på fullt lagligt sätt enligt de regler, som sedan länge varit tillämpade inom vår näringslagstiftning? Där har utläning tillförsäkrats en möjlighet att få representation genom att erhålla en representant i styrelsen eller få högst en tredjedel av styrelsen besatt med utlänningar, som äro hans mera direkta representanter, men i det avseendet har praxis på senare tid börjat tendera till att även denna restriktiva representationsrätt i det bolag, där han har övervägande ekonomiska intressen, icke bibehålles. Stockholms handelskammare påpekar i detta sammanhang nödvändigheten — jag citerar — »av att hithörande frågor handläggas på sådant sätt, att vår viktiga exportindustri ej därigenom utsättes för olägenheter eller risker, vilka väga mångfaldigt tyngre än de resultat, man vill vinna genom att yttermera inskränka möjligheterna för utläning att utöva näringsverksamhet här i landet». Vi äro inte så litet stolta över att ett flertal svenska bolag — Kullager och allt vad de heta — hava egna filialbolag i främmande länder och fått fäste i utlandet genom dessa bolag, och vi böra betänka konsekvensen härav vid behandlingen av motsvarande frågor här hemma. Man kan inte begära att hur mycket som helst få inskränka på andras rättigheter, under det man fordrar av andra att de skola medgiva en själv större rätt.

Till sist några ord om vad utskottet säger om behandlingen av de politiska flyktingarna. Även här kan jag instämma med utskottet däri att dessa — jag citerar — »böra erhålla ett sådant bemötande, att under iakttagande av vårt eget lands intressen berättigade humanitära hänsyn bliva tillgodosedda». Likaledes är det alldeles klart, att dessa flyktingar inte få här driva politisk propaganda eller störa ordningen, vid äventyr att de eljest bli av med sin

Ang. kontrollen över inresande utlänningar. (Forts.)

asylrätt, det vill säga inte »utlämnas» men »utvisas» på grund av överträdelse av neutraliteten. Emellertid torde utskottets principiella ståndpunktstagande till den s. k. asylrätten behöva något kompletteras och detta även med avseende på herr ordförandens nyss hållna anförande, däri han något närmare utvecklade utskottets principiella inställning i denna del. Rätten för en politisk flykting att som utskottet säger här »vinna en fristad undan förföljelse» beror, såsom utskottet riktigt framhåller, i främsta rummet på rättsreglerna i det land, dit han flytt. Men det bör betonas, att svensk rätts ställning både i förhållande till andra stater och till de individuella flyktingarna är sådan, att den sedan länge erkänt asylrätten. Utåt har en stat ingen skyldighet över huvud att utlämna några till straff dömda personer till annan stat. Vilka handlingar över huvud som en person begått, så finns ingen skyldighet för en stat att utlämna honom till annan stat. En sådan skyldighet beror uteslutande på traktater. Men då Sverige traktatsmässigt förpliktat sig att utlämna brottslingar till annan stat, har uttryckligt *undantag* gjorts för politiska brott. Härmed anser jag, att vi gent emot andra stater erkänt asylrätten, och samtidigt ha grunderna för den inre lagstiftningen allt ifrån regeringsformen § 16 till utlämnings- och utvisningslagarna i viss utsträckning garanterat de enskilda individernas intressen såsom skyddade av asylrätten.

Jag tror således inte att man egentligen kan klaga på utlämningslagen. Den behandlar bara, i anslutning till ingångna traktater, sådana fall där ifrågavarande personer i sitt hemland dömts eller misstänkts för handlingar, som även i Sverige betraktas såsom brott. Men genom förhållanden som vi alla känna till har skaran av politiska flyktingar numera ökats med olika kategorier av politiskt förföljda, som inte alls äro misstänkta för något brott i egentlig mening, utan blivit utdrivna eller måst ge sig i väg på grund av sina åsikter eller på grund av sin ras. Jag tror dock icke — och här måste jag vända mig mot herr Branting — att dessa personer på grund av någon lucka i utlämningslagen bli utlämnade av det land som givit dem skydd, såvida man blott vet att de äro politiska flyktingar. Utan vad som kan hända är att de avvisas eller utvisas, fastän de måhända bort åtnjuta asylrätt. Det kan inte nekas att härigenom en orätt sker, som bör förekommas eller begränsas genom en låt vara summarisk kontroll vid ankomsten till landet. Som vi se av utskottets utlåtande har i asylrättens intresse en sådan gallring införts i Schweiz, och motsvarande anordningar äro värda att studeras också här. Saken låter sig emellertid icke ordnas rent nationellt. Det kan inte begäras, att ett enstaka land genom större generositet skall bli lidande i förhållande till andra länder. Den rätta vägen är att ordna saken internationellt. Man hälsar därför med tillfredsställelse den regeringskonferens som skall komma att hållas, och kan Nationernas förbund uppta Nansenkommitténs uppgifter på ett nytt område, så har förbundet åtminstone ett arbetsfält och ett viktigt sådant för sin framtida verksamhet.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Linder: Herr talman! Man har, tycker jag, i diskussionen i viss mån förbisett, att utskottet redan i början av sitt utlåtande säger ifrån, att den främlingslag som nu gäller går ut den 31 december nästa år. Utskottet framhåller, att Kungl. Maj:t inom den närmaste tiden måste ta under överbägande omfattningen av de rättsregler, som sedermera skola komma att gälla. Det är därför tillräckligt, att de anmärkningar mot sättet för lagens tillämpning, som nu framställas av exempelvis herrar Branting och Ström, bli beaktade under den utredning, som regeringen ovillkorligen måste igångsätta under den närmaste tiden.

Det är alldeles tydligt, att det här gäller ett svårt problem, och det är också

Ang. kontrollen över inresande utlänningar. (Forts.)

alldeles tydligt, att de politiska flyktingarnas tillvaro är fruktansvärd. Men hur gärna man än vill, kan man inte bjuda en öppen famn och ett välkommen till alla dessa människor, därför att de äro så oerhört många och det ytterst gäller en försörjningsfråga. Herr Branting föreslår i sin motion införande av följande bestämmelse: »Vad som i 31 § första stycket sägs om lösdriveri eller bettlande må icke äga tillämpning på politisk flykting, som nödgas vända sig till enskilda eller organisationer för erhållande av hjälp till försörjning.» Det är förvisso rätt tvivelaktigt om man bör tillåta tiggeri. Det är förbudet för svenska medborgare överhuvud taget, och att ex officio öppna denna väg för flyktingarna — även om jag naturligtvis förstår att en brödbit eller annan hjälp är välkommen — kan bli föremål för vissa betänkligheter. Jag hoppas, att det finns andra utvägar, och jag hoppas också, att den revision av lagen, som kommer inom kort, skall förstå och beakta de synpunkter, som här framburits av herrar Branting och Ström.

Herr Löfgren berörde frågan om handelsrättigheterna. Jag vill påpeka, att frågan om sådana rättigheter för närvarande är beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Den ligger sedan mycket lång tid tillbaka i handelsdepartementet, enligt vad vi förvissat oss om i utskottet.

Det är en mycket betänkelig sak, som jag på det bestämdaste måste ta avstånd ifrån, när man påyrkar sådana bestämmelser, som att utländsk medborgare inte skall få inträda i bolag, där hans pengar äro investerade. I min hemstad Malmö exempelvis finnas stora stora bolag, där en betydande del av aktiekapitalet utgöres av danska pengar, uppgående till miljoner. Det vore högst märkvärdigt, om icke vår nu gällande aktiebolagslag fortfarande kunde få tillämpas, och en dansk medborgare få sitta kvar i styrelsen för ett bolag, som existerar tack vare hans pengar. Det finns flera stycken sådana bolag i Malmö, och det är inte bara pengarna som äro det avgörande, utan de danska ägarna representera också fackkunskapen på området. Det är ett slags samarbete på nordisk grund, som måste uppskattas, och det är av betydelse att det får fortsätta. Hundratals, för att inte säga ännu flera arbetare äro sysselsatta i sådana industrier. Det vore alltså betänkligt att på detta sätt försöka rubba vad som har existerat sedan många, många år tillbaka. Det finns i Malmö bolag med danskt kapital, som äro mycket mer än femtio år gamla.

Men det är en annan sak, påpekad i utskottets utlåtande, där jag tycker det skulle göras en ändring vid den blivande revisionen. Det gäller frågan om svenskt medborgarskap. De fem år som nu gälla för förvärvande av sådant äro nog i allmänhet en för kort tid. Den, som vistats här i fem år och uppfört sig oklanderligt, d. v. s. inte har något på sitt samvete ens i fråga om polisförseelser, är nästan självskrivnen att bli svensk medborgare. Jag undrar, om inte tiden borde utsträckas till åtta eller tio år. Detta har kanske så mycket mera fog för sig, som den svenska medborgarrätten, såsom förhållandena numera utvecklats sig, är rätt eftersökt.

Jag har bara med dessa ord velat deklarerera några synpunkter och yrkar för övrigt bifall till utskottsförslaget.

Herr Westman: Den siste ärade talaren liksom också herr Eliel Löfgren utvidgade ramen för diskussionen genom att även beröra den rent ekonomiska sidan av främlingslagstiftningen. De uttalade önskvärdenheten av att utländska kapitalister skulle få sitta i bolagsstyrelser i Sverige. Jag ber att få framhålla, att i denna punkt får man inte låta några sentimentala hänsyn spela in. Det kan väl inte ur allmänt svensk synpunkt vara önskvärt, att våra arbetare skola arbeta i våra fabriker för att utländska kapitalister skola förtjäna pengar här i landet. Jag ber med dessa ord endast få antyda den

Ang. kontrollen över inresande utläningar. (Forts.)
gräns som drages av oss, som icke bekänna oss till den ekonomiska liberalismens lära. Jag förmodar att åtminstone några av socialdemokraterna i kammaren ha en viss känsla för den begränsning av välviljan, som jag tillåtit mig att på detta sätt antyda.

Här ha berättats många rörande historier om politiska flyktingars nöd. Jag skulle kunna berätta för er, mina herrar, lika upprörande historier om den nöd svenska medborgare inom de intellektuella yrkena ha att kämpa med. De herrar som så behärta de utländska intellektuellas nödläge kan jag ge adressen på svenska familjer, som befinna sig i ett lika svårt, om inte värre läge, som de personer herrarna ha talat om i denna kammare. Jag säger inte detta för att jag inte behärter dessa utläningars nöd utan för att jag tycker att vi svenskar ha lika mycken anledning att behärta svenskarnas nöd. Men jag skall inte försöka tävla med herrarna i att berätta hjärtslitande historier. Sådana historier kan man hämta inte bara från utlandet utan också från vårt land.

Men jag begärde ordet inte minst därför att jag skulle vilja framföra en juridisk varning med anledning av herr Eliel Löfgrens anförande. Om jag fattade honom rätt ville han göra gällande, att Sverige genom att avsluta traktater hade skapat någon slags asylrätt, som stod över den svenska statens lagstiftningsmakt. En sådan uppfattning finns ingenstans i världen. Sverige har ingått utlämningstraktater med en massa stater, med England, med Schweiz, med Nederländerna etc. I intet av dessa land råder den uppfattningen, att man därigenom skulle skapat en rätt, som står över den enskilda statens lagstiftning. Vidare vill jag inlägga en gensaga mot herr Eliel Löfgrens teori, att § 16 regeringsformen skulle ha någon betydelse i detta sammanhang. Den har inte det minsta att skaffa med frågan om asylrätten.

Herr Branting: Herr talman! Tillåt mig säga några ord till utskottets ärade ordförande, som gjorde gällande, att jag ville tillerkänna utländska flyktingar en rätt, som inte finns i något annat land. Jag tillåter mig erinra om, att i motionen hemställes, att i lagen om utlännings rätt att här i riket vistas begreppet politisk flykting bör erkännas och fixeras, och att i samband därmed asylrättens princip måtte bli klart fastslagen. Jag förmodar det är detta yrkande, som utskottets ordförande åsyftade. Då vill jag tillåta mig fästa herrarnas uppmärksamhet på, att i utskottets egen redogörelse för den utländska lagstiftningen meddelas beträffande Schweiz följande: »Förbundsrådet har den 7 april 1933 utfärdat en förordning om behandlingen av politiska flyktingar i Schweiz. Däri föreskrives, bland annat, att en utlämning, som vill göra gällande, att han är politisk flykting, har att inom 48 timmar efter det att han överskridit gränsen anmäla sig hos polismyndigheten på den ort, där han uppehåller sig, samt därvid uttryckligen giva tillkänna att han är politisk flykting.» Redan härav framgår ju, att man åtminstone i Schweiz har funnit av behovet påkallat att i lagstiftningen ta särskild hänsyn till den kategori utläningar, som vi kalla för politiska flyktingar. Det synes också framgå, att man inte kräver några särskilda legitimationshandlingar, eller — som hos oss — en synnerligen ingående bevisning att vederbörande verkligen är politisk flykting. Han har att ge till känna att han är politisk flykting, och det synes vara tillräckligt.

Beträffande själva »asylrätten» är det visserligen sant, enligt utskottets redogörelse för begreppet asyl enligt schweizisk och engelsk uppfattning, att med asyl menas en staten i förhållande till främmande stater tillkommande rätt att lämna fristad åt politiska flyktingar, och alltså icke är någon rätt för vederbörande individ. Jag vill visst inte göra gällande, att en flykting mer

Ang. kontrollen över inresande utlänningar. (Forts.)

än någon annan människa skulle äga en rätt, som »står över den enskilda statens rättsordning». Men jag vill tillåta mig erinra utskottets ordförande även om en annan passus i utskottsutlåtandet, nämligen redogörelsen på sid. 14 nederst för förhållandena i England. Där talas om, hur ett visst lagförslag mötte starkt motstånd av den anledningen, att förslaget icke tagit tillräcklig hänsyn till betydelsen av att vidmakthålla principen om asylrätt för främlingar, som fallit offer för förföljelser. Det synes av denna redogörelse framgå, att man även i England har den enligt herr ordförandens mening felaktiga föreställningen, att det existerar något, som man kan kalla för asylrätt för främlingar.

Slutligen gjorde herr Westman gällande, att de exempel, som jag tillåtit mig anföra, icke visade att det var något fel på lagen, utan bara fel på tillämpningen. Men om en lag kan tillämpas på sådant sätt, att det materiellt sett leder till ganska upprörande resultat, utan att likväl vederbörande tjänstemän gjort sig skyldiga till tjänstefel, då måste det väl vara ett fel på själva lagen? I detta fall tror jag det förhåller sig så, att lagen i de underordnade myndigheternas hand lägger en diskretionär prövningsrätt, som dessa underordnade polismyndigheter icke äro mäktiga att handhava.

Slutligen gav herr Westman uttryck för en viss upprördhet med tanke på all den svenska nöd, som vi enligt hans förmenande skulle bortse ifrån, och ansåg att vi borde intressera oss för denna nöd minst lika mycket som för den vilken kunde trycka de flyktande utlänningarna. Det är en vacker princip som herr Westman härvidlag gör gällande, och jag vill för ingen del bestrida, att vi böra behjärta nöden överallt där vi möta den. Men jag vill fästa uppmärksamheten på, att de svårigheter och den nöd, som flyktingarna ofta råka ut för, är en direkt konsekvens av gällande lag. Därutinnan finns det ingen motsvarighet beträffande den nöd vilken, som herr Westman påpekade, ofta trycker svenska medborgare.

Med dessa ord, herr talman, vill jag blott vidhålla det yrkande som jag förut framställt.

Herr Westman: Jag ber blott att med några korta ord få framhålla för kammaren, att den tolkning herr Branting gav av engelsk och schweizisk rätt står i uppenbar strid mot de uppgifter vi fått från engelska och schweiziska myndigheter. I den P. M. beträffande den engelska uppfattningen, som återfinnes på sid 14, heter det: »Det nuvarande begreppet asylrätt för politiska flyktingar innebär icke en rätt för främlingen att kräva tillträde till ett land av den anledningen, att han är flyktig av politiska eller religiösa grunder, utan asylrätten innebär i stället en rätt för den stat, till vilken flyktingen söker sig, att med stöd av sin suveränitet mottaga flyende främlingar och att visa dem den gästfrihet, staten anser önskvärd.»

Och om politiska flyktingar finns för närvarande ingen särbestämmelse i engelsk rätt. Beträffande Schweiz finns på sid. 13 samma allmänna princip som den engelska angiven. Där finnas dessutom särbestämmelser om politiska flyktingar, men dessa särbestämmelser innebära inte det som herr Branting angav, vilket herrarna finna, om herrarna läsa vad som står i utskottsutlåtandet.

Herr statsrådet Schlyter: Med anledning av några yttranden som fällt under debatten vill jag gärna lämna den upplysningen, att eftersom lagens giltighetstid utgår nästa år, regeringen naturligtvis haft uppmärksamheten riktad på behovet av en översyn av lagen. Jag har också under de år som

Ang. kontrollen över inresande utläningar. (Forts.)
gått haft rikliga tillfällen att erfara, att lagen i flera avseenden är otillfreds-
ställande. Man kan inte komma ifrån att Kungl. Maj:t har för ringa befo-
genhet i förhållande till underordnade myndigheter, när det gäller att ta det
slutliga ansvaret för viktiga avgöranden enligt lagen. Regeringen har endast
avvaktat utskottets behandling av motionerna för att för sin del vidta åtgärder
i saken.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att med anled-
ning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt be-
träffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hem-
ställan.

På sedermera gjorda propositioner bifölls vad utskottet i punkterna A och
B hemställt.

I fråga om punkten C, yttrade nu vidare herr talmannen, hade yrkats dels
att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Branting*, att kam-
maren skulle bifalla den hemställan, som gjorts i motionen I: 284.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och
förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med
överbärande ja besvarad.

Herr *Branting* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter gi-
ven varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 53
punkten C, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Brantings yrkande i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositio-
nen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda
uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-
propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen,
reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-
propositionen.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående återuppförande
av brunnen byggnad vid Rosersbergs slott m. m.;

nr 139, i anledning av väckta motioner angående omprövning av den mili-
tära lönefrågan;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning åt
J. P. Styrman i Karungi för förluster i anledning av inköp av vissa besitt-
ningsrätter;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-
ställning angående dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda under-
visnings- m. fl. anstalter;

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-
ställning om anslag till oförutsedda utgifter;

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-
ställning om anslag till räntor å statsskulden m. m.; samt

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning gjorda framställning om anslag till statsverkets fond av rusdrycksmedel.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talmannen att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Anmäldes och bordlades bankoutskottets utlåtanden:

nr 73, i anledning av dels fullmäktiges i riksgäldskontoret framställningar med förslag till förändringar beträffande riksdagshuset, dels ock väckt motion angående förnyad utredning av frågan om riksdagshuset och dess omgivning; samt

nr 74, angående regleringen för budgetåret 1936/1937 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.55 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
